

3. SZÁMÚ MELLÉKLET (A PÁLYAMUNKA BORÍTÓLAPJÁNAK MINTÁJA)

**37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Állam- és Jogtudományi Szekció**

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:
Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

**Az eutanázia megítélése az Emberi Jogok Európai
Bíróságának esetjogában, különös tekintettel a
Karsai Dániel-ügyre**

Kézirat lezárásának dátuma:

2024. 11. 20.

Nyilatkozom, hogy a dolgozatom tartalmának elkészítéséhez mesterséges intelligencia segítségét nem vettem igénybe.

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés.....	5
II. Az eutanázia fogalma, filozófiai és etikai kérdései	6
II.1. Az eutanázia fogalmi meghatározása	6
II.2. Az eutanázia kérdésköre filozófia és etikai szempontok alapján	7
II. 3. Az eutanáziával kapcsolatban kialakult vélekedés Európában	8
II. 3. 1. Az önkéntes passzív eutanázia, mint ellátás visszautasításának joga Magyarországon	9
II. 3. 2. A „living will” és az ellátás visszautasításának joga közötti különbségek	10
II. 3. 3. Az eutanázia szabályozásának bemutatása Hollandia példáján keresztül...11	
II. 3. 4. Az eutanáziával kapcsolatos jogi előre lépések az Egyesült Királyságban ..12	
III. Az eutanázia aspektusai a különböző jogágakban.....	14
III. 1. Az eutanázia megítélése a magyar büntetőjog fejlődése következtében	14
III. 2. Eutanázia az alkotmányjog felfogásában	15
III. 2. 1. Az emberi méltóság és az önrendelkezési jog az Alaptörvényben	15
III. 2. 3. Diszkrimináció tilalma és a kínzás, megalázó, kegyetlen bánásmód tilalma az Alaptörvényben	16
III. 2. 4. Magánélet védelméhez való jog az Alaptörvényben	16
III. 3. Emberi jogok a nemzetközi jog keretein belül	17
III. 3. 1. Az emberi jogok kialakulásának története	17
III. 3. 2. Az emberi jogok fogalma és az emberi jog kibontakozása a nemzetközi jogban.....	17
IV. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) a szerepe.....	19
IV. 1. Az EJEB felépítése és működése, az Emberi jogok európai egyezményének létrejötte és fontossága	19
IV. 2. Az eutanázia az Emberi Jogok Európai Egyezményében	21
IV. 2. 1. Élethez való jog	21
IV. 2. 2. Magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog.....	22
IV. 3. Életvégi döntések és a mérlegelés szabadsága az EJEB joggyakorlatában.....	23
IV. 3. 1. Pretty v. Egyesült Királyság ügy	23
IV. 3. 2. Koch v. Németország ügy	24
IV. 3. 3. Gross v. Svájc ügy	25
IV. 3. 4. Lambert és mások v. Franciaország ügy.....	26
IV. 3. 5. Az államok mérlegelési köre az életvégi döntésekre való tekintettel.....	27
V. Karsai Dániel eutanáziával kapcsolatos kérelme az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt.....	28
V. 1. A Karsai Dániel kontra Magyarország ügy megindulása	28

V. 2. Magyarország Kormányának észrevételei Karsai Dániel által előterjesztett kérelem elfogadhatóságáról és érdeméről.....	29
V. 3. Karsai Dániel nevében tett ellen-észrevételek a Magyarország Kormányának észrevételeire	32
V. 4. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának meghozott ítélete a Karsai Dániel kontra Magyarország ügyben.....	35
VI. Záró gondolatok	37
Felhasznált irodalom	40
Szakirodalom	40
Jogszabályok	40
Internetes források.....	41

I. Bevezetés

Az ember halála feletti rendelkezés mindenkor a társadalom erkölcsi-filozófiai problémái közé sorolható. Az eutanázia manapság egy rendkívül komplex és vitatott téma. Alkalmazásának lehetősége számos kérdést vet fel jogi, orvosi, politikai, erkölcsi és etikai szempontból is, megítélése és végrehajtásának lehetősége a világ különböző országaiban és kultúráiban eltérő. Az Európa Tanács tagállamaiban egyre nagyobb teret nyer az orvos által történő halálba segítés, ezért érdemes figyelemmel kísérni az egyes nemzeti jogszabályok változását és az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetleges joggyakorlat változásait. Az eutanáziával kapcsolatos viták különösen akkor generálnak társadalmi vitát, ha egy konkrét ügy merül fel, így történt Karsai Dániel esetében is.

Jelen tudományos kutatás célja az eutanáziával kapcsolatos magyar jogi szabályozás és az Emberi Jogok Európai Bírósága esetjogának áttekintése. A hazai szabályozás kapcsán főként a büntetőjogi és az alkotmányos értelmezések feldolgozásával foglalkozom. Kutatásomban elsősorban a fogalom-és jogesetelemző kutatási módszereket alkalmazom. Megvizsgáltam a hazai jogszabályi környezetet, továbbá részletesen elemzem az Emberi Jogok Európai Bíróságának eutanáziával kapcsolatos releváns ítéleteit, azonban különösen Karsai Dániel -ügyének feldolgozását priorizálom, melynek fontosságát tükrözi, hogy külön fejezetben kap helyet. Ebben a részben részletesen kifejtem a perben álló felek álláspontját és az Emberi Jogok Európai Bírósága által meghozott ítéletet is.

A vizsgálódásom tárgyát képző témát hat logikai egységre osztottam, amelyeken belül több kisebb egységeket különítettem el. Az első fejezet rövid ismertetést tartalmaz és előre vetíti a tárgyalandó témakört, az utolsó fejezet pedig a konklúziók levonását tartalmazza. A második fejezet az eutanázia fogalmi megközelítésével, fajtáival és a filozófia és etikai problémáival foglalkozik, továbbá bemutatásra kerül néhány magyar szabályozástól eltérő megoldás. A harmadik fejezetben található a magyar szabályozás bemutatása, illetve ebben a fejezetben kitekintek a nemzetközi emberi jogokra is. A negyedik logikai egységben az EJEB joggyakorlata kapott kiemelkedő szerepet. Az ötödik szerkezeti egységben pedig Karsai Dániel ügye kerül bemutatásra az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt.

II. Az eutanázia fogalma, filozófiai és etikai kérdései

II.1. Az eutanázia fogalmi meghatározása

Az eutanázia görög eredetű szó, ami többféle képen is fordítható. Jelentése lehet „jó halál”, „szép halál”, vagy egyes esetekben a „kegyes halál”¹ megnevezéssel is találkozhatunk. A különféle jelentések mellett, számos fogalmi megközelítés található az eutanáziára, tehát elmondható, hogy nem született egy általánosan elfogadott fogalom, amit a joggyakorlat és a közvélemény egységesen használna. Az eltérő definíciók ellenére az alábbi elemek szinte minden megközelítésben megtalálhatóak:²

1. egy olyan szándékos emberi magtartás, ami a beteg életének kioltására irányul;
2. a beteg súlyos, gyógyíthatatlan állapotban van, szenved és egyértelműen kinyilvánítja akaratát az eutanáziával kapcsolatban;
3. eutanáziára a beteg önrendelkezési joga alapján, a beteg érdekében kerülhet sor;

A fogalomból kiindulva az eutanázia különböző fajtáit, formáit különböztetjük meg.

Aktív eutanáziáról abban az esetben beszélünk, ha az eutanáziát végrehajtó személy tesz valamit azért, hogy a beteg életét megrövidítse, ilyenre például halálos mennyiségű altató beadása során kerülhet sor. Passzív eutanázia esetén az orvos oldaláról mulasztás figyelhető meg, amikor is nem történik meg a beteg kezelése vagy az orvos megszünteti a kezelést, ezáltal bekövetkezik a beteg halála.

A passzív eutanázia kérdéskörén belül maradva, annak két aspektusát különböztethetjük meg: az önkéntes passzív eutanáziát és a nem önkéntes passzív eutanáziát. Az önkéntes passzív eutanázia tekintetében azt az esetet érjük, amikor az életmentő kezelés a beteg befolyásmentes akaratnyilvánításán alapul. A nem önkéntes passzív eutanázia esetében a beteg akaratnyilvánításra képtelen állapotban van, ezért felmerül a kérdés, hogy a döntése az életmentő kezelésről a kezelőorvosa által is meghozható-e.³

A direkt eutanázia fogalma többnyire azonos az aktív eutanázia fogalmával, tehát a beteg halálának előidézésére irányul. A direkt eutanáziával ellentétbe állítható az indirekt eutanázia, ahol az orvos következményének előre látott, de nem szándékolt a beteg halála.

¹ <https://www.magyarhirlap.hu/egeszseg/20240210-kegyes-halal.>, 2024. szeptember 25.

² KÖRÖSI Alexandra: „Az önrendelkezési jog az eutanázia kapcsán” Jog-Állam-Politika 2017/2. 77-79.

³ <https://u-szeged.hu/efop362-00007/minden-szocikk/eutanazia.>, 2024. szeptember 25.

Az önkéntes eutanázia a legalizációs irányvonal alappillére, ugyanis az önkéntes eutanázia lényege, hogy beszámítható tudatú, befolyásmentes akaratelhatározású személyeknél végre lehet hajtani. Ellenpárja a kényszer eutanázia, aminek gyakorlása mindenhol tiltott és jogellenes. Egyik esete, amikor a beteg nem képes akaratának kinyilvánítására szellemi állapotából adódóan, rendkívüli esetéről akkor beszélhetünk, amikor a beteg akaratnyilvánításra képes állapotban van, viszont ennek ellenére a beteget eutanáziában részesítik vagy azért, mert nem kéri ki a beleegyezését vagy figyelmen kívül hagyják azt.

II.2. Az eutanázia kérdésköre filozófia és etikai szempontok alapján

Az eutanázia kérdéskörével több tudomány is foglalkozik, többek között a filozófia és az etika is klasszikus kérdésként kezeli. Az eutanázia lehetőségének számításba vételekor olyan erkölcsi követelmények jelennek meg, mint az emberi élet értéke, a méltóság, a szabadság, a kiszolgáltatottság, a sebezhetőség állapota, mindemellett olyan filozófiai kérdések, mint az élet értelme, vagy miben áll emberségünk.⁴

A keresztény vallási szemléletmód felfogásában fontos alapelvnek minősül az emberi élet szentsége, emellett az élet és a halál tárgykörét a keresztény tanítás Isten felhatalmazása alá sorolta. Ebből kiindulva a mélyreható emberi beavatkozást erkölcsi bűnnek tekinti a vallás. A bioetikai nézeteltérések során rendszerint felmerülő kifejezés, hogy az orvosok „Istent játszanak” azokban a szituációkban, amikor gépek által tartanak életben olyan embereket, akiknek a lelkét magához szólította a teremő Isten. Ennek példájára megemlíthető II. János Pál pápa, aki arra hivatkozva utasította vissza az életmentő orvosi beavatkozásokat, hogy lelkét és halandó testét Isten kegyelmére bízta.⁵

Az eutanáziával kapcsolatos meggyőződésünket világnézeti és politikai elköteleződésünk is befolyásolhatja. A liberális és a konzervatív politikai vélekedések nem vallásos, illetve vallásos véleményeket fogalmaznak meg az eutanázia erkölcsi elfogadhatóságával kapcsolatban. Összegezve tehát azt mondhatjuk, hogy a liberális politikai felfogás követi a nem vallásos irányvonalat, ezért ebben az esetben az eutanázia pártolása figyelhető meg. Ezzel ellentétben a

⁴ NEMES László: *Eutanázia: Filozófiai és etikai szempontok*,

https://www.academia.edu/56847035/Eutan%C3%A1zia_Filoz%C3%B3fiai_%C3%A9s_etikai_szempontok_Euthanasia_Philosophical_and_ethical_aspects, 2024. szeptember 29., 1.

⁵ NEMES László: *Eutanázia: Filozófiai és etikai szempontok*,

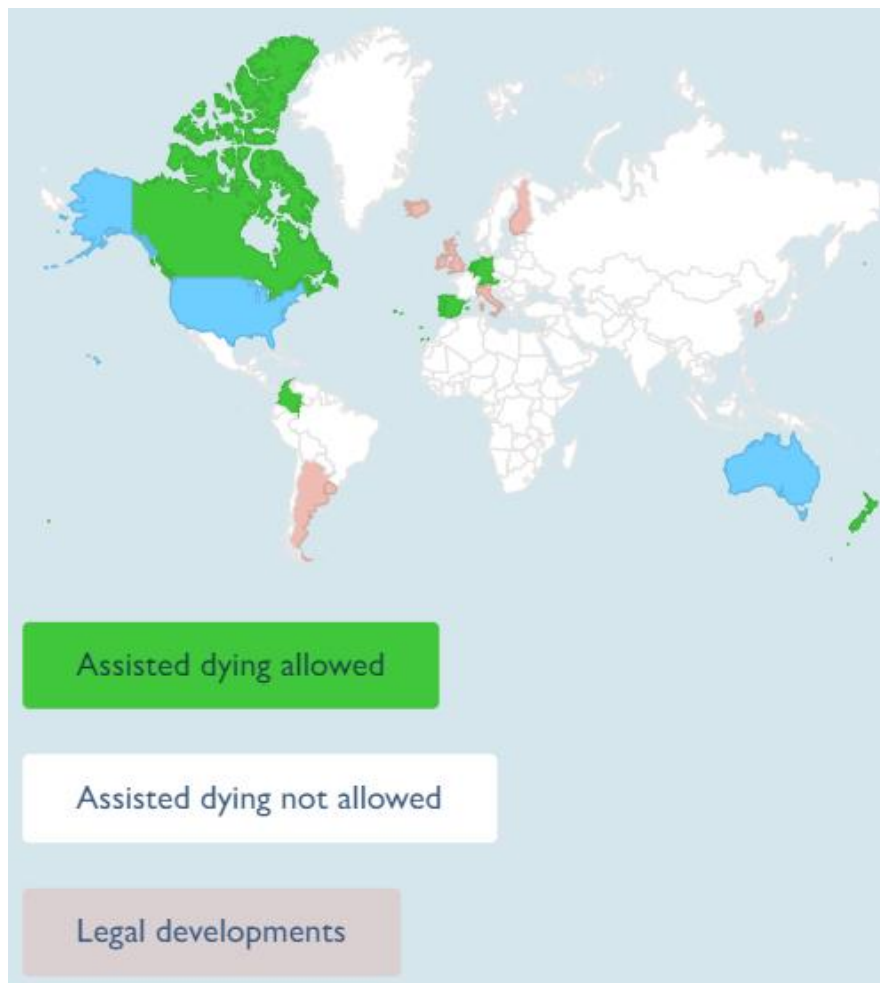
https://www.academia.edu/56847035/Eutan%C3%A1zia_Filoz%C3%B3fiai_%C3%A9s_etikai_szempontok_Euthanasia_Philosophical_and_ethical_aspects_, 2024. szeptember 29., 2.

konzervatív politikai szemlélet sokkal inkább vallásközpontú irányzatú felfogást képvisel, így ez az álláspont az eutanázia legalizálásának kérdéskörét elutasítja.⁶

II. 3. Az eutanáziával kapcsolatban kialakult vélekedés Európában

Az eutanázia megítélése Európa egyes országában eltérő, melynek elsődleges oka véleményem szerint az előző pontban említett politikai és vallási gondolkodásmód különbözőségeire vezethető vissza. Az európai kontinensen az eutanáziáról alkotott vélemény a szabályozást tekintve három állásponton húzódik. Az országok jelentős részében az asszisztált haldoklás nem megengedett, általában az ellátás visszautasításáig terjed a betegek önrendelkezési joga, többek között Magyarország is ebbe a csoportba sorolható. Második körben azokat az országokat említeném, ahol az asszisztált haldoklás valamilyen formája megengedett, ezen országok közé tartozik Németország, Svájc, Hollandia, Belgium, Luxemburg, Spanyolország, Ausztria és Portugália. Végül pedig azokat az államokat tüntetném fel, ahol jogi fejleményekkel találkozhatunk a szabályozást illetően, ide sorolható Olaszország, Finnország, Izland, Egyesült Királyság, Írország. Az alábbi térkép vizuálisan is szemlélteti az előző néhány sorban összefoglalt országok helyzetét az eutanáziával kapcsolatos kérdéskör tekintetében.

⁶ u. o.

Forrás: <https://wfrtds.org/worldmap/#>, 2024. október 1.

A következő alfejezetben a fent említett kategóriákon belül egy-egy ország szabályait tekintem át.

II. 3. 1. Az önkéntes passzív eutanázia, mint ellátás visszautasításának joga Magyarországon

Hazánkban az egészségügyről szóló 1977. évi CLIV. törvény (továbbiakban: Eütv.) a célok és alapelvek között deklarálja a betegek önrendelkezési jogát. Ezzel összefüggésben az egészségügyi önrendelkezési jog azt jelenti, hogy a beteg a kezelésével kapcsolatosan valamennyi kérdésben szabadon dönthet, akaratát kinyilváníthatja.⁷ Az Eütv. rendelkezése alapján a cselekvőképes betegnek jogában áll az ellátást visszautasítani, ez alól kivételt jelent, hogy ha az ellátás elmaradása mások életét vagy testi épségét veszélyeztetné, illetve amennyiben a beteg várandós és előre láthatóan képes a gyermek kihordására. A törvény

⁷ KÖBEL Dávid: *Az önrendelkezési jog és az életvégi döntések jogdogmatikájának nemzetközi összehasonlítása*, <https://szakcikadatbazis.hu/doc/7906043>, 2024. október 1.

értelmében a visszautasítható ellátások körében sorolhatók azok az ellátások, amelyek elmaradása esetén a beteg egészségi állapotában várhatóan súlyos vagy maradandó károsodás következne be, továbbá az életfenntartó vagy életmentő beavatkozás csak abban az esetben utasítható vissza, ha a beteg olyan súlyos betegségben szenved, amely az orvostudomány mindenkori állása szerint rövid időn belül halálhoz vezet és gyógyíthatatlan. Mindkét esetben elmondható, hogy formai követelményként jelenik meg a közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba való foglalás kötelezettsége, írásképtelenség esetén pedig két tanú együttes jelenlétében van lehetőség az ellátás visszautasítására. A tanúk előtt tett szóbeli kijelentéseket az egészségügyi dokumentációban rögzíteni kell, ezt követően a tanúk kötelesek aláírásukkal hitelesíteni. Az ellátás visszautasítása csak akkor minősül érvényesnek, ha egy háromtagú orvosi bizottság a beteget megvizsgálja és egyetértően, írásban kijelenti, hogy a beteg döntését annak következményei tudatában hozta meg. Ezt követően a betegnek az orvosi bizottság nyilatkozatát követő harmadik napon újra kijelenti a visszautasításra irányuló szándékát két tanú jelenlétében. Fontos megjegyezni, hogy a betegnek bármikor jogában áll a visszautasításra irányuló nyilatkozatát visszavonni, alaki kötelezettségek nélkül.⁸

II. 3. 2. A „living will” és az ellátás visszautasításának joga közötti különbségek

Az Európa Tanács Miniszterek Bizottsága 2009. évi 11. számú ajánlása leszögezi, hogy az előzetes jognyilatkozat célja, hogy biztosítsa a cselekvőképes felnőtt emberek önrendelkezési jogát a jövőre nézve arra az esetre, ha később elveszítenék cselekvőképességüket.⁹ A 2013. évi V. törvény (továbbiakban: Ptk.) megfogalmazása szerint *„Nagykorú cselekvőképes személy cselekvőképességének jövőbeli részleges vagy teljes korlátozása esetére közokiratban, ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratban vagy gyámhatóság előtt személyesen jognyilatkozatot tehet.”*¹⁰ Megfigyelhető, hogy az Eütv. szigorúbban szabályozza az előzetes jognyilatkozat tételét, ugyanis csak a cselekvőképesség teljes korlátozása és a cselekvőképtelen állapot esetére engedélyezi a rendelkezést. Az Eütv. két utat biztosít az életfenntartó, illetve életmentő beavatkozás visszautasítására, az élő végrendeletet és az előző fejezetben kifejtett eljárást. Első esetben a beteg egészséges állapotban nyilatkozik és a jövőre vonatkozóan teszi meg rendelkezéseit, míg a második esetben a páciens már gyógyíthatatlan betegségben szenved,

⁸ Eütv. 20.§

⁹ MOLNÁR Hella: „Az ellátás visszautasítása jogának egyes kérdései-az Alkotmánybíróság határozataira és a Ptk. cselekvőképességére vonatkozó megújult szabályaira figyelemmel” Állam-és Jogtudomány 2016/4. különszám 85-87.

¹⁰ Ptk.2:39.§ (1)

tehát tisztában van az aktuális egészségügyi állapotával. A különbség abban is megnyilvánul, hogy előzetesen egyes életfenntartó, életmenő beavatkozások visszautasítására, akkor is lehetőség van, ha a páciens gyógyíthatatlan betegségben szenved és betegsége eredményeképp önmagát nem tudja ellátni, illetve szenvedése és fájdalmai semmilyen gyógykezeléssel sem enyhíthetők, az azonban nem tisztázott, hogy miért tágabb ebben az esetben a visszautasítható ellátások köre. Az élő végrendeletek esetében nincs nyilvántartás, ellentétben az előzetes jognyilatkozattal, pedig elképzelhető, hogy nyilvánosságán sokat javítana.¹¹

II. 3. 3. Az eutanázia szabályozásának bemutatása Hollandia példáján keresztül

Közismert, hogy Hollandia azon európai országok közé tartozik, ahol bár szigorú feltételek mellett, de lehetőség van az eutanázia igénybevételére. A holland jogalkotó 2001-ben fogadta el „Az élet kérelemre történő megszüntetése és az asszisztált öngyilkosság felülvizsgálatáról” szóló törvényt. A törvény részletekbe menően fogalmazza meg azokat a kritériumokat, amelyeknek fenn kell állnia ahhoz, hogy a beteg igénybe tudja venni az eutanáziát. Ezek a kitételek azt szolgálják, hogy az eutanázia valóban csak azon körülmények között legyen alkalmazható, amikor olyan élethelyzet áll elő, hogy már nincs más lehetőség.¹² Az eutanáziát végrehajtó orvosnak az alábbi feltételek szerint kell eljárnia:¹³

meg kell győződnie arról, hogy a beteg kérése önkéntes és átgondolt volt;

- meggyőződése szerint a beteg szenvedése elhúzódó és elviselhetetlen;
- tájékoztatnia kell a páciensét a helyzetéről és a kilátásairól;
- a beteg tisztában kell, hogy legyen azzal a ténnyel, hogy más ésszerű eredmény nincs a helyzetére;
- köteles konzultációt folytatni egy másik független orvossal, aki a beteg ellátásában részt vett, továbbá véleményezte az előző pontokban kifejtett állításokat;
- az előírásoknak megfelelően vethet véget a páciens életének vagy segédkezhet öngyilkosságban.

¹¹ MOLNÁR Hella: „Az ellátás visszautasítása jogának egyes kérdései-az Alkotmánybíróság határozataira és a Ptk. cselekvőképességére vonatkozó megújult szabályaira figyelemmel” Állam-és Jogtudomány 2016/4 különszám 85-87.

¹²KÖBEL DÁVID: *Az önrendelkezési jog és az életvégi döntések jogdogmatikájának nemzetközi összehasonlítása*, <https://szakcikkkadatbazis.hu/doc/7906043>, 2024. október 4.

¹³ HENK TEN HAVE: *Érvek az eutanázia és az asszisztált öngyilkosság legalizálása mellett és ellen*, https://kharon.hu/docu/2003-3_henk-ervek.pdf, 2024. október 4., 2-5.

A holland törvény meghatározásában az eutanáziát a követelményeknek megfelelően végrehajtó orvos nem kerül kapcsolatba a hatóságokkal. Az orvosnak jelentést kell írnia a helyi halottkém számára, amit majd egy speciális bizottság elbírál. Amennyiben a bizottság által elfogadásra kerül a jelentés, az ügyet nem terjesztik az ügyészség elé, és nem kezdődik jogi procedúra. Ugyanez a séma érvényesül a beteg öngyilkosságában asszisztáló orvos vonatkozásában is.¹⁴

II. 3. 4. Az eutanáziával kapcsolatos jogi előre lépések az Egyesült Királyságban

2021-ben A Lordok Házában új törvényjavaslatot vezettek be a haldoklás segítése érdekében, amelynek teljes neve: „*A jogosult személyek méltó és békés életének elérését segítő törvényről szóló törvényjavaslat és a kapcsolódó ügyek.*” A törvényjavaslat az öngyilkosságban való közreműködésnek biztosít központi szerepet, ennek ellenére bizonyos esetekben teret enged az aktív eutanáziának is.¹⁵

A törvényjavaslat értelmében a halálos betegségben szenvedő személy kérheti, és jogszerűen segítséget kaphat saját életének befejezéséhez, amennyiben a Legfőbb Bíróság végzésével megerősíti, hogy az alábbi feltételekről meggyőződött:¹⁶

- a betegnek önkéntes, világos és tájékozott kívánsága van arra, hogy véget vessen életének;
- a jogszabálynak megfelelően erre vonatkozó nyilatkozatot tett;
- a beteg a nyilatkozat megtételének napján betöltötte a tizennyolcadik életévét és cselekvőképes a saját élete befejezéséről szóló döntés meghozatalára;
- legalább két éve rendelkezik szokásos tartózkodási hellyel Angliában és Walesben nem kevesebb mint egy éve.

A páciensnek nyilatkoznia szükséges döntésével kapcsolatban, a nyilatkozatot neki is és egy tanúnak is alá kell írnia. A törvényjavaslat tiltja, hogy tanú olyan személy legyen, aki a beteg hozzátartozója, gondozásában vagy kezelésében közvetlenül rész vesz. A beteg nyilatkozatát bármikor visszavonhatja, aminek nem követelménye az írásbeli forma. Az eljárásban rész vesz a beteg kezelő orvosa és egy független orvos, aki nem lehet a kezelő orvos rokona, élettársa

¹⁴ HENK TEN HAVE: *Érvek az eutanázia és az asszisztált öngyilkosság legalizálása mellett és ellen*, https://kharon.hu/docu/2003-3_henk-ervek.pdf, 2024. október 4., 2-5.

¹⁵ <https://wfrtds.org/worldmap/united-kingdom/>, 2024. október 6.

¹⁶ Assisted Dying Bill [HL]: <https://bills.parliament.uk/publications/41676/documents/322>, 2024. október 6.

vagy kollégája ugyanabban a rendelőben vagy klinikai csoportba. Az említett személyek közül senki sem írhatja alá a nyilatkozatot tanúként. Az orvosoknak egymástól függetlenül kell meggyőződniük arról, hogy a páciens halálos beteg, rendelkezik a saját életének befejezéséről szóló döntés meghozatalához szükséges cselekvőképességgel, világos és határozott szándéka van arra, hogy véget vessen életének, melyet önként, tájékozottan és kényszer vagy kényszerítés nélkül hozott meg. A kezelő orvosnak és a független orvosnak kötelessége tájékoztatni a beteget a palliatív, hospice és egyéb ellátási lehetőségekről.¹⁷

Az érvényesen nyilatkozatot tevő személy kezelőorvosa a halála előtt gyógyszereket írhat fel a páciens számára, hogy véget vessen saját életének. A gyógyszerre vonatkozóan, ami a beteg számára lett felírva egy közreműködő egészségügyi szakember elkészítheti a gyógyszert az adott személy általi önadagolásra, elkészíthet egy orvostechikai eszközt, ami lehetővé, hogy a személy saját maga számára adja be a gyógyszert vagy segíthet az adott személynek a gyógyszer lenyelésében vagy egyéb módon történő adagolásában.¹⁸

¹⁷ Assisted Dying Bill [HL]: <https://bills.parliament.uk/publications/41676/documents/322>, 2024. október 6.

¹⁸ Assisted Dying Bill [HL]: <https://bills.parliament.uk/publications/41676/documents/322>, 2024. október 6.

III. Az eutanázia aspektusai a különböző jogágakban

III. 1. Az eutanázia megítélése a magyar büntetőjog fejlődése következtében

Magyarországon az eutanáziát legalizáló gondolat egészen a XX. századik nem fogalmazódott meg, ugyanis megengedhetőséget sem a jogtudomány, sem pedig az orvostudomány nem reprezentálta. Először a Csemegi-kódexben találkozhatunk a kívánnatra ölés privilegizált tényállásával, habár az elkövetett cselekmény nem maradt büntetlenül, mégis enyhébben került megítélésre, mint a szándékos emberölés, ugyanis az elkövetőt a könyörület motiválta. Ezt követően az 1961. évi V. törvény a kívánnatra ölés tényállását beépítette az emberölés büntetébe, az eutanáziát és annak formáit továbbra is elutasították.¹⁹

Hazánkban az eutanázia 1993-ban, Binder Györgyi ügye kapcsán vált közösségi üggyé, aki áramütéssel végzett gyógyíthatatlan betegségben szenvedő tizenegy éves lányával. A Fővárosi Bíróság első körben kétévi börtönbüntetésre ítélte az asszonyt, azonban az ítélet végrehajtását háromévi próbaidőre felfüggesztette. Az ügyészi fellebbezés eredményeképp a Legfelsőbb Bíróság megváltoztatta a döntést, ennek értelmében Binder Györgyinek le kellett volna töltenie a kiszabott börtönbüntetését. A vádlott Göncz Árpád akkori államfőhöz fordult kegyelemért, aminek következtében ismét négyévi próbaidőre felfüggesztették az ítélet végrehajtását.²⁰

A jelenleg hatályos 2012. évi C. törvényben (továbbiakban: Btk.) az élet, mint védett jogi tárgy jelenik meg. A Btk. 160.§ (1) bek. értelmében az eutanázia emberölés büntettének minősül.²¹ Fontos megemlíteni a Btk. 162.§-a által definiált öngyilkosságban való közreműködést, ugyanis a törvény nemcsak az öngyilkosságra való rábírást, hanem az ahhoz kapcsolódó segítségnyújtást is büntetni rendeli. A törvény a tényálláshoz megvalósításához objektív büntethetőségi feltételt rendel, ez alapján a sértettnek az öngyilkosságot legalább meg kell kísérelnie.²²

¹⁹ KÖRÖSI Alexandra: „Az önrendelkezési jog az eutanázia kapcsán” Jog-Állam-Politika 2017/2 83-84

²⁰ SOMORJAI LÁSZLÓ: *Az aktív eutanázia gyilkosságnak számít.*, <https://epa.oszk.hu/00800/00804/00265/38433.html>, 2024. október 9.

²¹ Btk. 160.§ (1)

²² FILÓ Mihály: „Asszisztált öngyilkosság és az életvégi döntések Európában-tettesség, részesség, önrendelkezés” Állam-és Jogtudomány 2016/4. különszám 123.

III. 2. Eutanázia az alkotmányjog felfogásában

III. 2. 1. Az emberi méltóság és az önrendelkezési jog az Alaptörvényben

Az Alaptörvény II. cikke rögzíti, hogy „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz.”²³ Az emberi méltóságot kiemelten fontos a legmagasabb szintű jogszabályban rögzíteni, ugyanis ez biztosítja, hogy a jogalkotó ne alkothasson a méltósággal ellentétes jogszabályt, továbbá mindenki mást kötelez az emberi méltóság tiszteletben tartására. Az Alaptörvény szabályaiból levezethető, hogy az emberi méltóság abszolút kategória, sérthetetlen és korlátozhatatlan. Tartalmát tekintve szubjektív fogalomkör, mivel az embernek joga van véleményt alkotni és eldönteni, hogy számára mit jelent a méltó élet. A méltósághoz való jog alatt azt értjük, hogy az egyén joggal várhatja el, hogy értékítéletét mindenki elfogadja és tiszteletben tartsa. Az ember rendelkezhet az életével, mivel a szabad rendelkezési körébe tartozik, és az állam nem sértheti e jogát, köteles biztosítani az ehhez szükséges jogszabályi keretet, ugyanis nem sérti az állam életvédelmi kötelezettségét, ha a páciens aktív vagy passzív eutanázia segítségével tudja méltó módon befejezni az életét. Az élethez való jog felöleli az élet befejezéséhez való jogot is, mert az élet jogként jelentik meg nem pedig kötelezettséggként érvényesül.²⁴

Az emberi méltóság és az önrendelkezési jog szorosan összefügg, hiszen, ha az önrendelkezési jog nem kapna teret nem beszélhetnénk emberi méltóságról. Bár az emberi méltósággal szemben az önrendelkezési jog korlátozható, azonban az aktív eutanázia tiltásával a jogalkotó nem csak korlátozza az önrendelkezési jogot, hanem teljes mértékben megszünteti, elvonja azt. Ez az állítás bizonyítható az Alaptörvény I. cikkének (1)-(3) bekezdésében garantált jogokkal, amelyekben a törvény az alapvető jogok tiszteletben tartásáért, az egyéni jogok elismeréséért vállal felelősséget, továbbá rögzíti, hogy csak szükséges mértékben és a céllal arányos mértékben korlátozható az alapvető jog. Az állam feladata, hogy garanciát vállaljon azért, hogy az önrendelkezéshez való jog megfelelően tudjon érvényesülni, ami a páciens önkéntes, befolyásmentes akaratának kifejezését öleli fel.²⁵

²³ Alaptörvény II. cikk

²⁴ VADÁL Ildikó – SZAPPANOS Melinda (2024): Alkotmányossági dilemmák az eutanázia szabályozása kapcsán. Pólusok, 5(1), 2-24., <https://journals.lib.pte.hu/index.php/polusok/article/view/7346/6893>, 2024. október 13., 10-13.

²⁵ VADÁL Ildikó – SZAPPANOS Melinda (2024): Alkotmányossági dilemmák az eutanázia szabályozása kapcsán. Pólusok, 5(1), 2-24., <https://journals.lib.pte.hu/index.php/polusok/article/view/7346/6893>, 2024. október 13., 13-16.

III. 2. 3. Diszkrimináció tilalma és a kínzás, megalázó, kegyetlen bánásmód tilalma az Alaptörvényben

Az Alaptörvény XV. cikke biztosítja a diszkrimináció tilalmát, a törvény előtti egyenlőséget. Az első bekezdés értelmében a törvény mindenkre egyenlően vonatkozik, ezenfelül a második bekezdés garantálja, hogy az alapvető jogokat megkülönböztetés nélkül biztosítja. Az emberi méltóság alfejezetében említettek alapján az élethez való jog felöleli az élet befejezéséhez való jogot is, mert, ha az nem így lenne az öngyilkosság megkísérlését is szankcionálni kellene. A diszkrimináció itt az alapján jelenik meg, hogy amíg az egészséges ember szabad rendelkezhet az életével, addig a betegek számára nincsenek megfelelő törvényi keretek biztosítva arra, hogy szabadon rendelkezzenek az életük befejezéséről.²⁶

Az Alaptörvény III. cikk (1) pontja értelmében *„Senkit nem lehet kínzásnak, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni, valamint szolgaságban tartani.”*²⁷ Az emberi méltóság fogalmának alkotórésze és az Alaptörvényben rögzített eleme a kínzás és a megalázó, kegyetlen bánásmód tilalma, amelyet a hatályos szabályozás azért sért, mert a jogalkotó nem biztosít a gyógyíthatatlan betegségben szenvedők számára alkalmas jogi szabályozást az életvégi döntésekkel kapcsolatban, ezért a fájdalom eltűrésére kényszeríti a beteget, aminek következményeképp kínzásnak, megalázó és kegyetlen bánásmódnak teszi ki. Fontos azonban megjegyezni, hogy az állam ezt nem aktív módon hajtja végre, hanem azzal, hogy nem hoz létre egy olyan jogszabályi környezetet, ami lehetővé teszi az életvégi döntések meghozatalát.²⁸

III. 2. 4. Magánélet védelméhez való jog az Alaptörvényben

A magánélet védelmével az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdésében találkozhatunk, ami szerint *„Mindenkinek joga van, ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák.”*²⁹ Az Alaptörvény ezen cikkét figyelembe véve az országgyűlés megalkotta a magánélet védelméről szóló törvényt. A 2018. évi LIII. törvény 2.§ (1) bekezdése értelmében *„A magánélethez való jog a személyiség szabad kibontakozásához való jog része, amelynek értelmében az egyént szabadság illeti meg élete felelősségteljes, önálló alakítására.”*³⁰ Ebből a meghatározásból a konzekvencia vonható le, hogy az embernek joga

²⁶ VADÁL Ildikó – SZAPPANOS Melinda (2024): Alkotmányossági dilemmák az eutanázia szabályozása kapcsán. Pólusok, 5(1), 2-24., <https://journals.lib.pte.hu/index.php/polusok/article/view/7346/6893>, 2024. október 13., 16-18

²⁷ Alaptörvény III. cikk (1)

²⁸ VADÁL Ildikó – SZAPPANOS Melinda (2024): Alkotmányossági dilemmák az eutanázia szabályozása kapcsán. Pólusok, 5(1), 2-24., <https://journals.lib.pte.hu/index.php/polusok/article/view/7346/6893>, 2024., október 13., 18-19.

²⁹ Alaptörvény VI. cikk (1)

³⁰ 2018. évi LIII. törvény 2.§ (1)

van rendelkezni a saját életéről és az életének a befejezéséről. A (2) bekezdés tartalma szerint a magánszféra csak valamely alkotmányos érdek védelmében és csak a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan és az emberi méltóság tiszteletben tartásával korlátozható. Amennyiben az eutanázia kellőképp meghatározott törvényi keretben kerülne szabályozásra nem lenne ellentétes az élethez való joggal, nem sértené az emberi méltósághoz való jogot, továbbá a betegek önrendelkezési joga teljes mértékben érvényesülni tudna.³¹

III. 3. Emberi jogok a nemzetközi jog keretein belül

III. 3. 1. Az emberi jogok kialakulásának története

Az emberi jogok megjelenése a modern államiság kialakulásával és megjelenésével kapcsolható össze. A modern emberi jogi felfogás esztörténeti előzményei a humanizmus és a felvilágosodás korára nyúlnak vissza, melynek eszméje az egyénre és az értelemre fókuszálva szándékozta újragondolni az emberi együttélés alapkérdéseit. Az első összefüggő és célzatosan a közhatalomgyakorlás modern problémáira reflektáló emberi jogi elmélet megalkotása John Lock nevéhez köthető. A „*Két értekezés a kormányzatról*” című műve mai napig kiindulópontja az emberi jogi gondolkodásnak. Lock szerint az emberek természeti állapotban teljesen egyenlők, ez azt jelenti, hogy ugyan azokkal a jogokkal rendelkeznek, a kormányzat fő feladata pedig az emberek természetes jogainak védelme. Az emberi jogi elméletek előkészítésénél Lock mellett Kantnak szintén kiemelkedő szerepe volt. Kant szerint az emberi jogok az ember létezéséből fakadnak, az ember legalapvetőbb tulajdonságát konstruálják.³²

III. 3. 2. Az emberi jogok fogalma és az emberi jog kibontakozása a nemzetközi jogban

Emberi jogok alatt a minden embert feltétlenül megillető jogokat értünk. A fogalomnak kihagyhatatlan eleme az univerzalitás, ami azt fejezi ki, hogy mindenkire és mindenhol érvényesek. Az emberi jogok érvényessége feltétlen, ami alatt azt értjük, hogy nem függ semmilyen tény fennállásától vagy követelmény teljesítésétől. Az emberi jogok fogalmi elemei közé tartozik az alanyi jog fogalma. Az emberi jogok abban az esetben minősülnek alanyi jogoknak, ha minden embert, külön-külön megilletnek. Az emberi jogokat a nem kollektív jogok csoportjába soroljuk, mivel alanyuk minden egyes ember nem pedig bizonyos társadalmi

³¹ VADÁL Ildikó – SZAPPANOS Melinda (2024): Alkotmányossági dilemmák az eutanázia szabályozása kapcsán. Pólusok, 5(1), 2-24., <https://journals.lib.pte.hu/index.php/polusok/article/view/7346/6893>, 2024., október 13., 19-20

³² LAMM VANDA: *Emberi Jogi Enciklopédia*, In: Fekete Balázs, HVG-ORAC LAP- ÉS KÖNYVKIADÓ KFT., BUDAPEST, 2018, 179-181.

csoportok. Az emberi jogok egyúttal szabadságjogok is, hiszen valamilyen cselekvés vagy magatartástípus szabadságát garantálja. A fogalomnak szintén nélkülözhetetlen szegmense az egyenlőség, ugyanis nem ismer különbséget az emberek között.³³

A nemzetközi jogban az emberi jogok a második világháború után jelentek meg. A második világháború előtti időszakra az volt a jellemző, hogy csak az államok közötti kapcsolatokat szabályozta a nemzetközi jog az emberek egymás közötti viszonyait nem. A modern nemzetközi jogban az emberi jogi szabályok természete jelentősen eltér a többi nemzetközi jogi szabálytól, mert az államoknak saját magatartásukra és jogrendjükre vonatkozó kötelezettségük van az emberi jogok tiszteletben tartására, nem pedig más államokkal szemben. Ebből kiindulva az emberi jogok tiszteletben tartásának pozitív nemzetközi jogi kötelezettségéről abban az esetben lehet szó, ha nemzetközi bíróság vagy független nemzetközi bizottság ellenőrzése alá vonja az államok emberi jogi kötelezettségeinek betartását. Az emberi jogi kötelezettségvállalások nemzetközi jogi eredménye, hogy a szerződésben rögzített kötelezettségek már nem csupán az állam belügyeibe tartozó kérdésként értelmezhetők. Ezáltal jogilag lehetőség nyílik arra, hogy más államok vagy nemzetközi szervezetek az emberi jogok megsértését bírálják.³⁴

³³ LAMM VANDA: i. m. In: Bragyova András, 19-20.

³⁴ LAMM VANDA: i. m. In: Bragyova András, 23-24.

IV. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) a szerepe

Az Emberi Jogok Európai Bíróságát az Emberi Jogok Európai Egyezménye hatályba lépését követően állították fel, az Egyezményben biztosított védett emberi jogok biztosítása érdekében. A tizenegyedik kiegészítő jegyzőkönyv szerint az állandóan működő EJEB látja el a jogvédelmet 1998. november 1-jétől. A bíróság székhelye Strasbourgban található.³⁵

IV. 1. Az EJEB felépítése és működése, az Emberi jogok európai egyezményének létrejötte és fontossága

Az Emberi Jogok Európai Bíróságára minden tagállam egy bírát delegálhat, akiket az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése választ azon bírák közül, akiket a tagállamok jelölnek ki. A bírákat kilenc évre választják, akik a mandátumok lejáratát után nem újraválaszthatók. A bírák nem az államok képviselőitében járnak el, tehát függetlenül és pártatlanul végzik munkájukat a Bíróságon. A bírák ítélezési munkájukat tanácsokban végzik, ez alól kivételt jelent az egyesbíró, aki a kérelmek elfogadhatóságáról hoz döntést.³⁶ A bírák háromtagú bírói bizottságai első sorban filterfunkciót látnak el, de ezen felül érdemi döntést is hozhatnak, amennyiben az ügy relevanciájában már született egy vezérítélet (*pilot-judgment*). A héttagú tanács feladata az érdemi vizsgálat és az ítélethozatal, a tizenhét tagú nagykamara pedig a döntések felülvizsgálatára jogosult vagy pedig abban az esetben dönt, ha rendkívüli horderejű ügy kerül elé. A Bíróság plenáris ülésen csak az adminisztratív kérdésekben, illetve a saját magát érintő ügyekben (elnök, alelnök, jegyző megválasztása) hoz döntéseket.³⁷ A Bíróság eljárása az elfogadhatósági vizsgálat szakaszára és az érdemi döntésre osztható.³⁸

A Bíróság előtt kétféle eljárást különböztetünk meg: az államközi panasz lehetőségét és az egyéni panaszt. Az államközi panasz lényege, hogy bármely részes állam előterjeszthet államközi panaszt, ha azt feltételezi, hogy egy másik részes állam megszegte az Egyezményt, vagy annak jogszabályai és hatósági gyakorlata nem felel meg az Egyezmény előírásainak. Az egyéni panasz lehetőségét az Egyezmény 11. jegyzőkönyve vezette be, ami szerint bárki egyéni panaszt nyújthat be bármely Egyezményben részes állam ellen, ha azt feltételezi, hogy az állam megsértette az Egyezményben rögzített emberi jogok egyikét.³⁹

³⁵ HALMAI Gábor és TÓTH Gábor Attila: Emberi Jogok, Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 156.

³⁶ LATTMANN Tamás: Az Európa Tanács és az emberi jogok, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 22-24.

³⁷ Kovács Péter: *Nemzetközi közjog*, 3. átdolgozott és bővített kiadás, Osiris Kiadó, Budapest, 2016, 379.

³⁸ LATTMANN Tamás: i. m., 24.

³⁹ LATTMANN Tamás: i. m., 23-24.

Ahhoz, hogy valaki az EJEH-hez fordulhasson fontos előfeltétel, hogy az összes hazai jogorvoslati lehetőséget kimerítse, mely alól a rendkívül perorvoslatok igénybevétele kivételt jelent. Másik fontos kritérium a határidő szem előtt tartása, ugyanis a végleges hazai határozat meghozatalától számított négy hónapon belül terjeszthető elő panasz. Ezek mellett további feltételeknek is meg kell felelnie a Bíróság elé érkező panasznak, mint például kötelező névvel ellátni, a panasz nem lehet nyilvánvalóan alaptalan, és nem irányulhat nyilvánvalóan joggal való visszaélésre, továbbá nem nyújtható be olyan kérelem, amelyet a bíróság már egy korábbi, lényegében azonos ügygel vizsgált, ha az nem tartalmaz új adatot az ügygel kapcsolatban.⁴⁰

Az érdemi eljárás végén a bírák kötelező ítéletet hoznak a felek számára, amiket kötelesek végrehajtani. Főszabály szerint az ítéletek ellen fellebbezni nem lehet, kivételes esetkör, amikor a határozat meghozatalától számított három hónapon belül bármely fél kérheti, hogy a tanácsok által hozott ítéletet a nagytanács vizsgálja felül. Az így született ítélet már minden esetben kötelező erővel bír, véglegesen kötelezi a feleket. A Strasbourgi Bíróság ítéletei nem semmisítik meg a tagállami hatósági vagy bírósági határozatokat, illetve nem is helyezik hatályon kívül a tagállami jogszabályokat.⁴¹

Az Emberi jogok európai egyezményét az államok 1950-ben írták alá Rómában. Az elképzelés egy olyan kontrollmechanizmus létrehozása volt, amelynek legfőbb feladata a panaszok kivizsgálása és a kötelező erővel bíró döntések meghozatala. Kezdetben a rendszer azon a mechanizmuson alapult, hogy csak az Európa Tanács tagállamai csatlakozhattak az EJEH-hez, azonban ez nem jelentett kötelezettséget számukra, csupán lehetőségük volt a csatlakozásra. Amennyiben egy tagállam ratifikálta és csatlakozott az Egyezményhez automatikusan hozzájárult ahhoz, hogy az Emberi Jogok Európai Bizottsága vizsgálhassa egy másik állam ellene beadott panaszát. Az Egyezmény 11. jegyzőkönyve megszüntette az Emberi Jogok Európai Bizottságát, aminek helyébe az Emberi Jogok Európai Bírósága lépett. A Bíróság joghatása kötelező, csakúgy, mint az egyéni panaszjog elfogadása is az EJEH-ben való részességnek. A 14. kiegészítő jegyzőkönyv több módosítást is bevezetett, többek között egyesbírói eljárást, a panasz elfogadhatóságát új szintre emelte, miszerint a jogsértésnek el kell érnie az érdemi joghátrány szintjét, továbbá lehetővé tette, hogy az Európai Unió csatlakozhasson az EJEH-hez. A 15. kiegészítő jegyzőkönyv rögzíti a szubszidiaritás fogalmát a preambulumban, csökkentti a hazai jogorvoslatok kimerítési utáni rendelkezésre álló időt, továbbá maximalizálta a bírák megválasztásánál az életkort. A 16. kiegészítő jegyzőkönyv a

⁴⁰ LATTMANN Tamás: i. m., 24-25.

⁴¹ LATTMANN Tamás: i. m., 25-26.

tagállamok legfelsőbb bíróságai számára kínált újítása a tanácsadó vélemény benyújtásának a lehetősége.⁴²

IV. 2. Az eutanázia az Emberi Jogok Európai Egyezményében

IV. 2. 1. Élethez való jog

Az élethez való jogot az Egyezmény a 2. cikkben biztosítja. Ez a kiváltságos elhelyezés egyrészt arra utal, hogy az élethez való jog az emberi jogok legfőbb értéke, másrészt minden egyéb jog alappillére. A cikk (1.) bekezdése értelmében „A törvény védi mindenkinek az élethez való jogát. Senkit sem lehet életétől szándékosan megfosztani, kivéve, ha halálbüntetést kiszabó bírói ítélet végrehajtása útján történik, amennyiben a törvény a bűncselekményre ezt a büntetést állapította meg.”⁴³ Az egyezmény figyelmen kívül hagyja a cselekvőképességet, belátási képességet és az akaratnyilvánítási képességet, ezektől függetlenül védi az emberi életet. Az élethez való jog az államra és a nevében eljáró hatóságokra, személyekre elsősorban azt a negatív kötelezettséget hárítja, hogy eljárásaik során senki életét sem vehetik el. Az államnak az élet védelme érdekében pozitív kötelezettsége is van, méghozzá az, hogy megfelelő intézkedésekkel védje a joghatósága alatt álló minden ember életét. Az életvédelem vonatkozásában az államnak eljárási kötelezettsége is van, minden olyan történet, amelynek következtében az ember életét veszítette vagy, amely azt veszélyeztette, megfelelő gondossággal ki kell vizsgálnia.⁴⁴

Az élethez való jog szoros összefüggésben áll azokkal a kérdésekkel, amelyek az emberi élet végső szakaszában merülnek fel. Az eutanázia megítélése és szabályozása olyannyira szenzitív kérdéskört vet fel, hogy a strasbourgi testület idáig nem hozott ítéletet az eutanázia élethez való joggal összhangjának kérdésében. Az életvégi döntésekkel kapcsolatosan olyan komplex jogi, orvosi és etikai nehézségek merülnek fel, amelyek jogszerűségének megítélése a nemzeti hatóságok feladata, az EJEB csak az életvédelem tekintetében felmerülő kötelezettségek betartását ellenőrzi. Egy korábbi bizottsági döntés értelmében megállapítható, hogy az Egyezmény 2. cikke nem tiltja az államok számára, hogy kriminalizálják a passzív eutanáziát, ebben a tárgykörben egyéb döntés nem hívható fel.⁴⁵

⁴² KOVÁCS Péter: i.m., 377-381.

⁴³ 1993. évi XXXI. törvény

⁴⁴ SONNEVEND Pál, BODNÁR Eszter: *Az Emberi Jogok Európai Egyezmények Kommentárja* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2021, 15-27.

⁴⁵ SONNEVEND Pál, BODNÁR Eszter: i. m., 18.

IV. 2. 2. Magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog

A magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogot az Egyezmény 8. cikke garantálja, ami szerint „Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák.”⁴⁶ Továbbá az Egyezmény rögzíti, hogy a hatóságok csak a törvényben előírt esetekben léphetnek közbe, amikor egy demokratikus államban a nemzetbiztonság, a közbiztonság, vagy az ország gazdasági jóléte, valamint zavargások vagy bűncselekmények megelőzése, a közösség vagy az erkölcs védelme, illetve mások jogainak és szabadságuk védelme érdekében ez indokolt lehet. Ezen jogok rögzítésének a célja, hogy védelmet nyújtsanak az egyén számára a hatóságok önkényes intézkedéseivel szemben. Ez az államra nézve egyszerre fogalmaz meg tartózkodási kötelezettséget és tevőleges kötelezettséget is. Az állam tevőleges, azaz pozitív kötelezettségei szempontjából a legfontosabb elvárás, hogy a nemzeti jogrendszer megfelelő jogi biztosítékot nyújtson annak érdekében, hogy harmadik felek ne sérthessék az egyén magánszféráját. Az államnak a tartózkodási és a tevőleges kötelezettségek tekintetében is meg kell találnia az optimális arányt az egyén jogai és a társadalom egészének versengő érdekei között, és mindkét esetben némi volumenű mérlegelési jogkörrel rendelkezik. A mérlegelési szabadság mértékénél meghatározó szerepe van annak, hogy a védett jog mennyire szenzitív és jelentős az egyén identitása és magánélete szempontjából. Szűkebb mérlegelési lehetőség figyelhető meg az érzékenyebb kérdésekben, továbbá azokban az esetekben, amelyekben több védett jog kerül egymással szemben, vagy az államnak az egyén és a társadalom érdekeit kell egymással szemben mérlegelnie.⁴⁷

A magánélet tiszteletben tartásával kapcsolatban az EJEB kiemelte, hogy a fogalmat nem szükséges és nem is lehet teljes mértékben meghatározni. Az Egyezmény 8. cikkében meghatározott védelmi kör csak olyan hatások ellen biztosít védelmet, amelyek kifejezetten és közvetlenül érintik a kérelmező magánéletét, ez azonban nem foglalja magába azokat a tényezőket, amelyek az egyén mindennapi életvitelét megzavarják. A magánszféra védett területe magába foglalja az egyén társadalmi identitásának aspektusait, mint a személyes autonómiáját és a fejlődéshez való jogot, valamint azt a lehetőséget, hogy kapcsolatokat építsen és fejlesszen másokkal és a külvilággal. Az EJEB értékítélete szerint a személyes identitással szoros kapcsolatban álló önazonosság eszménye veszélyebe kerülhet, amennyiben az egyénnek nincs lehetősége életének méltóságteljes befejezéséről dönteni, és az eutanázia hiányában betegsége végett súlyos fizikai és szellemi leépülésnek van kitéve. Ebből kiindulva elmondható, hogy az EJEB az eutanáziához való jogot bizonyos körben elismeri, azonban ez nem azt jelenti,

⁴⁶ 1993. évi XXXI. törvény

⁴⁷ SONNEVEND Pál, BODNÁR Eszter: i. m., 182-184.

hogy korlátlanul elismeri az egyének halálhoz való jogát. A 8. cikk sérelme megállapítható olyan nemzeti szabályozásokkal kapcsolatban, ahol a jogszabály nem tartalmaz tiszta, áttekinthető és teljes útmutatást arról, hogy az orvosok jogosultak-e felírni gyógyszert asszisztált öngyilkossághoz olyan esetekben, amikor a beteg nem szenved halálos betegségben, de idős koránál fogva véget szeretne vetni életének.⁴⁸

IV. 3. Életvégi döntések és a mérlegelés szabadsága az EJEB joggyakorlatában

Az életvégi döntések szabályozása a posztmodern társadalom egyik legbonyolultabb erkölcsi és jogi kihívása, ezért az ilyen esetek megítélése mindig komoly feladatot ró a Bíróságra. Az EJEÉ nélkülözhetetlen rendelkezéseinek értelmezése következtében megállapítható, hogy a morális szempontok között kiemelkedik az élet szentségének az elve, amely az emberi élet sérthetlenségét hangsúlyozza, ezzel ellentétbe állítható az autonómia tiszteletben tartásának a követelménye, amely a nyugati kultúrában különös jelentőséggel bír. A Bíróságnak az ítélet meghozatala során figyelemmel kell lennie a részes államok eltérő jogi, kulturális, társadalmi és történelmi hagyományaira, ami a „margin of appreciation” elvében jelenik meg.⁴⁹

IV. 3. 1. Pretty v. Egyesült Királyság ügy

Az EJEÉ az öngyilkosságban való közreműködéssel kapcsolatban részletekben menően foglalt állást az ügyben. A kérelmező, a brit származású Diane Pretty egy gyógyíthatatlan progresszív lefolyású neurológia betegségben szenvedett, amely az izmainak a megbénulásához és elviselhetetlen fájdalomhoz vezetett, mielőtt a fulladásos halál bekövetkezett volna. A kérelmező saját kezűleg nem tudott véget vetni életének állapotából adódóan, ezért férje közreműködését szeretne volna igénybe venni. Kérelmével első sorban a brit hatóságokhoz fordult, amiben azt próbálta elérni, hogy férje mentesüljön a büntetőjogi következmények alól, ugyanis az angol jog szerint az öngyilkosságban való közreműködés minden formája büntetendő. A Lordok Háza azonban kérelmét elutasította. Ezt követően Pretty az EJEÉ-hez fordult, ahol az EJEÉ 2. és 8. cikkeire hivatkozott. A beadványt végül az EJEÉ bírái 2002-ben egyhangúlag elutasították. A Bíróság arra a megállapításra jutott, hogy élethez való jognak nem ellentéte a halálhoz való jog, továbbá az önrendelkezés nem foglalja magába az eutanázia

⁴⁸ SONNEVEND Pál, BODNÁR Eszter: i. m., 184-185.

⁴⁹ FILÓ Mihály-BUZÁS Péter: „Életvégi döntések és a margin of appreciation az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában” Állam-és Jogtudomány 2016/4. különszám 19-20.

lehetőségét. Továbbá a Bíróság ítéletében azt a következtetést vonta le, hogy az Egyezmény 2. cikkéből nem vezethető le a halálhoz való jog, sem harmadik fél keze által sem közhatalom közreműködésével. Ezen felül az EJEB azt is megállapította, hogy a kérelmező 8. cikk szerinti jogainak korlátozása törvényben rögzített volt, és az öngyilkosságban való közreműködés tilalmát a sérülékeny egyének védelme indokolta, akik nem képesek tájékozott döntéseket hozni. Az államok jogosultak mérlegelni az asszisztált öngyilkosság legalizálásával járó veszélyeket, így dönthetnek a tilalom mellett is. Bár az ítélet nem találta ellentétesnek az Emberi Jogok Európai Egyezményével a brit öngyilkosságban való közreműködés tilalmát, ez nem jelenti azt, hogy azokban az európai országokban, ahol az ilyen beavatkozás büntetlen, sértenék az egyezményben garantált jogokat. Az EJEB hangsúlyozta, hogy a tagállamok széles mérlegelési körrel rendelkeznek az életvédelem terén, így szabadon dönthetnek az élet végén hozható döntések szabályozásával kapcsolatban.⁵⁰

IV. 3. 2. Koch v. Németország ügy

A Bíróság által a Koch ügyben került először megállapításra valamely egyezményben garantált jog figyelmen kívül hagyása. Ulrich Koch felesége egy baleset miatt megbénult, mesterséges lélegeztetésre és emellett állandó ápolásra szorult. Az asszony 2004-ben engedélyt kér a Szövetségi Gyógyszerészeti és Gyógyászati Intézettől azért, hogy élete befejezéséhez megfelelő dózisú gyógyszert (nátrium-pentobarbitát) kaphasson. A kérelmet a német törvények megsértésére hivatkozva az intézet visszautasította. Ezt követően Koch és felesége Svájcba utaztak, ahol egy eutanáziatársaság segítségével az asszonynak lehetősége nyílt az asszisztált öngyilkosság elkövetésére. Koch a strasbourgi testület előtt azt nehezményezte, hogy volt felesége kérelmének elutasítása sértette az elhunyt és házastársa 8. cikkben rögzített jogait, továbbá hivatkozott a 13. cikkre is, mert a német bíróságok nem foglalkoztak érdemben a beadványokkal. Az ügyben az EJEB 2012-ben hozott ítéletet, amiben kimondta, hogy a tagállam a kérelmező magánélet tiszteletben tartásához fűződő jogát megsértette. Az ítélet meghozatala során a Pretty ügyben meghatározott elvekre támaszkodott a Bíróság, továbbá megállapította, hogy az egyezmény 8. cikke megengedi a bírósághoz való fordulás lehetőségét olyan ügyekben is, amelyekben az állam a tisztázatlan jogot még nem definiálta. Ennek okán a bírói testület arra a következtetésre jutott, hogy a szövetségi intézet és a német bíróságok azon döntései, amelyek nem vizsgálták kellőképpen a házaspár beadványait beavatkozásnak

⁵⁰ FILÓ Mihály-BUZÁS Péter: „Életvégi döntések és a *margin of appreciation* az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában” Állam-és Jogtudomány 2016/4. különszám 22-24.

minősíthető a kérelmező magánélet tiszteletben tartásához fűződő jogának gyakorlásába. Az EJEB ítéletében nem vitatta, hogy az elhunyt asszisztált öngyilkosságának körülményei kiváltképpen a német hatóságok döntései, olyan befolyással voltak a kérelmezőre, hogy ennek okán közvetlenül is hivatkozhatott a 8. cikk szerinti jogsérelemre. Emellett a strasbourgi testület mivel egy olyan jognak a sérelmét állapította meg, amit Németországnak nem állt kötelességében biztosítani közvetett módon elismerte az asszisztált öngyilkosság létezését.⁵¹

IV. 3. 3. Gross v. Svájc ügy

Alda Gross idős korára való tekintettel saját kezüleg szeretett volna véget vetni életének, testi és szellemi képességeinek leépülése miatt. Gross asszisztált öngyilkosságra való igényét mind az orvosok, mind a hatóságok, mind a legfőbb svájci bírói fórum is elutasította. A kérelmező szerint, mivel megtagadták tőle a halálos mennyiségű nátrium-pentobarbitál beszerzését megszegték azon jogát, hogy eldöntse, milyen módon és mikor érjen véget az élete. Az EJEB 2013-ban hozott ítéletében megállapította, hogy Svájc megszegte a kérelmező magánélet tiszteletben tartásához fűződő jogát. Az adott ügyben a strasbourgi testület azt vizsgálta, hogy a tagállamban volt-e hatályban olyan érvényes útmutatás, amelyek feljogosítják az orvosokat halálos dózisú gyógyszerek felírására és ha igen, akkor ez milyen esetekben megengedett. A Bíróság megállapította, hogy a Svájci Orvostudományi Akadémia által elfogadott, a betegek életvégi ellátásáról szóló orvostikai irányelvek nem felelnek meg a jogszabályokkal szemben támasztott érvényességi követelményeknek, továbbá a szóban forgó dokumentum csak olyan betegekre vonatkozik, akiknél napokon vagy heteken belül bekövetkezik a halál. Gross esetében ez a kikötés nem állt fent, ezért rá nem vonatkozott a deklaráció hatálya. A svájci szabályozásban hiányoznak a tiszta és világos jogi iránymutatások, melyek valószínűsíthetően visszatartják az orvosokat, ez vezethető vissza abból, hogy a megkeresett egészségügyi szakemberek a kérelem elutasításának indokaként az orvosi magatartási kódexben foglalt tilalmat és a hosszadalmas jogi procedúrától, illetve a negatív szakmai következményektől való aggodalmat jegyezték meg. A bírói testület végül megállapította, hogy amennyiben világos, államilag elismert norma határozta volna meg, hogy az orvosok milyen körülmények esetén jogosultak halált hozó szert felírni, nem okozott volna az állam a kérelmező számára jelentős szenvedést, ugyanis a benyújtott kérelmének elbírálása körüli bizonytalanság életének egy

⁵¹ FILÓ Mihály-BUZÁS Péter: „Életvégi döntések és a *margin of appreciation* az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában” Állam-és Jogtudomány 2016/4. különszám 26-28.

kulcsfontosságú aspektusát érintette. Ennek eredményeképpen kijelenthető, hogy Gross esetében sérült az EJEE 8. cikke.⁵²

IV. 3. 4. Lambert és mások v. Franciaország ügy

Vincent Lambert 2008-ban közlekedési balesetet szenvedett, melynek következményeként lebénult, ezért tartósan ápolásra és gondozásra szorult. Az orvosok megállapítása szerint a beteg nem reagált jól a kezelésekre, ezért arra a döntésre jutottak 2013-ban, hogy kezdeményezik a Leonetti-törvény szerinti kollektív döntési eljárást, amely azt eredményezte, hogy abbahagyták a beteg táplálék- és folyadékbevitelét. A strasbourgi testülethez beérkező kérelmet Vincent Lambert szülei, féltestvére és a húga nyújtotta be. A kérelemben az EJEE. 2.cikkében garantált jog sérelmére hivatkoztak, azonban a Nagykamara 2015-ben elutasította az élethez való jog sérelmének megállapítását. A Bíróság azt a tényt vette alapul, hogy a francia törvény lehetővé teszi az életfenntartó kezelések beszüntetését. Az EJEB ítéletében kifejtette, hogy a Leonetti-törvény rendelkezései olyan jogszabályi rendszert alkotnak, amelyek az EJEE 2. cikkével összhangban kellően világosak ahhoz, hogy szabályozzák az orvosok döntéseit a jelen ügghöz hasonló esetekben, ezért a francia szabályozás helyénvaló védelmet biztosít a páciensek életének. A Bíróság továbbá azt is kifejtette, hogy az országok maguk határozhatják meg, hogy ki és milyen eljárás szerint hozza meg a döntést a mesterséges életfenntartó kezelés leállításáról. Jelen ügyben a Bíróság nem hagyta figyelmen kívül, hogy a kollektív döntéshozatali folyamat hosszan tartó és alaposan átvizsgált volt, amely keretében az orvosok megfelelően részletes konzultációt folytattak. az EJEB a jogorvoslati lehetőségek tekintetében sem talált jogsértést, mivel az ügyet a francia Államtanács alaposan megvizsgálta, lehetőséget adva minden fél számára, hogy kifejtse álláspontját, amelyet gondosan mérlegeltek. Az eljárás folyamata közben több szakvéleményt is figyelembe vettek, amelyek között volt egy szakértői bizottság, a Nemzeti Orvosi Tanács, a Nemzeti Orvosi Akadémia és a Nemzeti Etikai Tanács is. Ezen tényezők figyelembe-vételével az a következtetés vonható le, hogy a francia hatóságok eleget tettek az élethez való jogból fakadó pozitívkötelezettségeiknek.⁵³

⁵² FILÓ Mihály-BUZÁS Péter: „Életvégi döntések és a *margin of appreciation* az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában” Állam-és Jogtudomány 2016/4. különszám 28-29.

⁵³ FILÓ Mihály-BUZÁS Péter: „Életvégi döntések és a *margin of appreciation* az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában” Állam-és Jogtudomány 2016/4. különszám 29-31.

IV. 3. 5. Az államok mérlegelési köre az életvégi döntésekre való tekintettel

Az ún. „*margin of appreciation*” doktrína az EJEB joggyakorlatának állandó eleme, amely által a Bíróság az EJE-ben foglalt jogok érvényesítésére mozgásteret biztosít az Európai Tanács tagállamai részére. A nemzeti hatóságoknak nagyobb rálátásuk van a társadalom életét meghatározó jogi és ténybeli sajátosságokra, ezért első sorban az állam egyes szerveinek a feladata ezen kérdések megvizsgálása. A mérlegelési szabadság alkalmazása egyúttal tükrözi az EJEB és a tagállami hatóságok között fennálló kapcsolatot is. A bírói testület nem tekinti saját ügyének, hogy a nemzeti hatóságok helyett hozzon döntéseket, ezért csupán csak másodlagos szerepet tölt be. Az állami döntéshozó szervek saját belátásuk szerint járhatnak el az egyes esetekben, de az általuk hozott intézkedések, melyek a mérlegelési jogkörük keretein belül születnek, Strasbourgban felülvizsgálat alá esnek. A mérlegelési mozgáster alkalmazásának mértékét értékelve a testület különböző szempontokat mérlegel, többek között az eset által érintett jogokat és egyéni érdekeket, a jogkorlátozás céljait és kontextusát. A vizsgálat során figyelembe kell venni továbbá a tagállam szabályozások összehasonlítását, a nemzeti jogorvoslati lehetőségek elérhetőségét, és a sérelmezett intézkedéssel kapcsolatban felmerült kérdéseket is.⁵⁴

⁵⁴ FILÓ Mihály-BUZÁS Péter: „Életvégi döntések és a *margin of appreciation* az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában” Állam-és Jogtudomány 2016/4. különszám 31-32.

V. Karsai Dániel eutanáziával kapcsolatos kérelme az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt

V. 1. A Karsai Dániel kontra Magyarország ügy megindulása

Karsai Dániel asszisztált öngyilkossághoz való jogára vonatkozó kérelmét 2023. augusztus 10-én nyújtotta be az Emberi Jogok Európai Bíróságához. A kérelmező a Bírósághoz benyújtott keresetében kifejtette, hogy az amyotrófiás laterálszklerózis (ALS) előrehaladott stádiumában van, amely egy olyan progresszív neurodegeneratív betegség, amelynek a tudomány jelenlegi állása szerint nincs ismert gyógymódja. Az ALS betegség jellemzői, hogy a végstádiumban a mozgásért felelős izmok megbénulnak, továbbá a beszéd, az önálló légzés és a nyelés rendkívül nehezé, végezetül pedig lehetetlenné válik. Az érzékszervi és a kognitív képességek túlnyomó részt épek maradhatnak és a betegek mentális egészségüket is megőrizhetik a betegség előrehaladása során. Mire Karsai Dániel az Emberi Jogok Európai Bíróságához benyújtotta a kérelmét már, nem tudott járni és segítség nélkül magáról gondoskodni sem. A kérelmező álláspontja szerint arra volt kilátása, hogy be lesz zárva a saját testébe, így a halálon kívül nem maradt más reménye a kiszabadulásra; egy éven belül lebénul és nem lesz képes kommunikálni, létezése fájdalomtól és szenvedéstől fog állni. Mivel az eutanázia és a halálba segítség illegális Magyarországon, Karsai Dániel a Bíróság segítségével szeretne volna elérni, hogy befejezze vagy legalább lerövidítse a betegségének ezt a szakaszát a halálba segítség valamilyen formájával, mielőtt eléri az általa elviselhetetlennek tartott állapotot. Amennyiben Magyarországon kívül halna meg, akkor a Btk. vonatkozó rendelkezése lenne alkalmazandó, mivel bárki, aki élete befejezésében segítséget nyújtana, Magyarországon büntetőjogi felelősségre vonható. Karsai Dániel az Emberi Jogok Európai Egyezményének 3. cikkére (embertelen vagy megalázó bánásmód tilalma), 8. cikkére (magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog), illetve 9. cikkére (gondolat-, lelkiismeret, és vallásszabadság) önmagában és a 14. cikkel (megkülönböztetés tilalma) együttesen hivatkozva azt kifogásolta, hogy az asszisztált öngyilkosság tilalma áll fenn. Elmondható továbbá, hogy a kérelmező állítása szerint Magyarország köteles lehetőséget biztosítani számára, hogy saját feltételei szerint, méltósággal vessen véget életének. Karsai Dániel az Emberi Jogok Európai Egyezményének 14. cikkével összefüggésben azt vitatta, hogy a halálról való döntés nyitva áll azok előtt, akik betegségük természetéből adódóan az életüket az életfenntartó kezelés elutasításával megszakíthatják vagy lerövidíthetik, viszont, akik nem szorulnak ilyen kezelésre számukra nincs meg ez a lehetőség,

ezért véleménye szerint az említett szabályozás diszkrimináció áldozatává teszi. Az ügy jellegére tekintettel az eljáró tanács úgy határozott, hogy elsőbbséget ad a kérelemnek.⁵⁵

V. 2. Magyarország Kormányának észrevételei Karsai Dániel által előterjesztett kérelem elfogadhatóságáról és érdeméről

A Kormány álláspontja szerint a jelen ügyben felmerülő valamennyi kérdést a Bíróság egy korábbi ítéletében már megválaszolta, amelyet a Pretty kontra Egyesült Királyságban ügyben hozott meg, ugyanis a két kérelmező között nincs jelentős különbség egészségügyi és jogi helyzet alapján. Kiemelésre került továbbá, hogy az ügy egy állítólagos jogról szól, méghozzá arról, hogy mások közreműködjenek a kérelmező életének befejezésében, nem pedig arról, hogy eldöntse, hogyan vessen véget életének.⁵⁶

A 8. cikk alkalmazhatóságával kapcsolatban a Kormány megjegyezte, hogy a Bíróság a Pretty-ügyben azt a konzekvenciát vonta le, hogy a magánélet tiszteletben tartásához való jogba történő beavatkozás nem sérti az Egyezmény 8. cikkét. A cikk alkalmazhatóságával kapcsolatban a Kormány sérelmezte, hogy a Bíróság nem fejtette ki, hogy a felperes panasza miért tartozik az adott cikk hatálya alá. Úgy véli magyarázatra szorul, hogy miért kapcsolódik a magánélet olyan megközelítéshez, amelyet tiszteletben kell tartani, és miként tekinthető a személyes autonómiához egy olyan döntés, amely harmadik személyek, és nem saját maga által történő cselekvést igényel, illetve, hogy hogyan minősíthető az életet elpusztító cselekedet a magánélet védelmének. Az öngyilkosságban való közreműködés cselekményének büntetőjogi megítélésével kapcsolatban a Kormány úgy foglalt állást, hogy tilalma a kialakult ítélkezési gyakorlattal és az Egyezménnyel is összhangban van. Az állam nézőpontja szerint, amennyiben harmadik személyek beavatkoznak a halál folyamatába az emberölésnek minősül, nem pedig öngyilkosságban való közreműködésnek. Az említett cselekményekkel szembeni védelem miatt az államot pozitív kötelezettség terheli az Egyezmény 2. cikke alapján.⁵⁷

Az állam mérlegelési jogkörével összefüggésben a Kormány azt az álláspontot képviselte, hogy az európai jogban nem mutatható ki olyan mértékű fejlődés, amely indokolná azt a következtetést, hogy az szűkebb lenne, mint a Pretty-ügyben meghozott ítélet idejében.

⁵⁵ <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-7756939-10741096>, 2024. október 31.

⁵⁶ https://drive.google.com/drive/folders/1--07njdi_wOXhLBh0rZWws01Gh22EhMM?fbclid=IwAR3zUtv6mAXVnaSyE3NOCKPfyS_D0BgxZyLEUaMYzCFJpykBaLQPTSPTA3Q, 2024. november 4.

⁵⁷ https://drive.google.com/drive/folders/1--07njdi_wOXhLBh0rZWws01Gh22EhMM?fbclid=IwAR3zUtv6mAXVnaSyE3NOCKPfyS_D0BgxZyLEUaMYzCFJpykBaLQPTSPTA3Q, 2024. november 4.

Hivatkozásként továbbá megemlítette a 1418 sz. ajánlást, amelyben a Parlamenti Közgyűlés rögzítette, hogy a haldokló személy halálvágya nem jelent jogi igényt arra, hogy egy másik személy keze által haljon meg, továbbá a halálvágy önmagában nem jelenthet jogi indokot a halál bekövetkeztére irányuló cselekmények végrehajtására. A halálhoz való segítségnyújtás bármely formájának engedélyezése előtt az Emberi Jogok Európai Bíróságának figyelemmel kell lennie az eltérő társadalmak és jogrendszerek körére és tiszteletben kell tartania az államok mérlegelési körét, amikor az EJEE által oltalmazott, egymással versengő prioritások között ideális, a társadalomhoz megfelelő egyensúlyt alakít ki.⁵⁸

Az Egyezmény 8. cikk (2). bekezdésében említett beavatkozás a Kormány álláspontja szerint szükséges, mivel az öngyilkosságban való közreműködés tilalmát törvény írja elő, ezáltal az élet védelmének és mások jogainak védelmét szolgálja. Ezen rendelkezéssel kapcsolatban a Kormány szintén a Pretty-ügyben meghozott ítéletre támaszkodott, ahol a Bíróság kimondta, hogy az államoknak joguk van a büntetőjog igénybevételével azokat a tevékenységeket szankcionálni, amelyek más személyek életét és biztonságát veszélyeztetik. A hivatkozott ügyben a Bíróság állami feladatok körébe sorolta a kockázatok és visszaélések valószínűsíthetőségének felmérést arra az esetre, ha a tilalmakat enyhítenék vagy kivételeket tennének. Mivel a visszaélések valós problémának bizonyultak volna a Bíróság a Pretty-ügy kapcsán nem tartotta aránytalannak öngyilkosságban való közreműködés tilalmát. Ezzel összefüggésben elmondható, hogy a magyar jog mindenkit véd az idő előtti halál lehetőségétől és megakadályozza a harmadik személyek általi halálba segítés formáit.⁵⁹

A Karsai Dániel-ügyben újonnan felmerült kérdésként jelent meg a passzív személyi joghatóság a Pretty-ügyhöz képest. A Kormány úgy vélekedett, hogy ez a kérdés megválaszolása irreleváns, mivel a kérelmező állapotából adódóan más személy segítségével nem tudja elhagyni Magyarországot, illetve a kérelmező nem kifogásolta, hogy amíg képes lett volna elhagyni az országot bárki megakadályozta volna abban, hogy külföldön kérjen eutanáziát. A Kormány állítás szerint Magyarország nem vonja büntetőeljárás alá azon személyeket, akik külföldön, olyan országban hajtanak végre eutanáziát, ahol az legális, ezért a magyar büntetőjog nem akadályozza meg a magyar állampolgárokat abban, hogy külföldön legális eutanázia-szolgáltatásokat vegyenek igénybe. Ezen tények megállapításával összefüggésben a Kormány

⁵⁸https://drive.google.com/drive/folders/1--07njdi_wOXhlBh0rZWws01Gh22EhMM?fbclid=IwAR3zUtv6mAXVnaSyE3NOCKPfyS_D0BgxZyLEUaMYzCFJpykBaLQPTSPTA3Q., 2024. november 4.

⁵⁹https://drive.google.com/drive/folders/1--07njdi_wOXhlBh0rZWws01Gh22EhMM?fbclid=IwAR3zUtv6mAXVnaSyE3NOCKPfyS_D0BgxZyLEUaMYzCFJpykBaLQPTSPTA3Q., 2024. november 4.

azt a konzekvenciát vonta le, hogy a Btk. passzív személyi joghatósági klauzulája által nyújtott védelem nem mondható önkényesnek vagy észszerűtlennek.⁶⁰

Az állam nézőpontja szerint az öngyilkosság elősegítése nem minősül pozitív kötelezettségnek. A strasbourgi testület ítélkezési gyakorlatából és a Magas Szerződő Felek többségének a gyakorlatából a Kormány azt a következtetést vonta le, hogy az államnak az Egyezmény 8.cikke alapján nincs olyan típusú pozitív kötelezettsége, amely szerint biztosítani kellene az öngyilkosság elősegítését. Ezzel ellentétben említésre került az állam azon pozitív kötelezettsége, amely szankcionálja az élet befejezésére irányuló cselekményeket. A Bíróság a Pretty-ügyben kimondta ezáltal a Kormány hivatkozott rá, hogy az EJEE 3. cikkéből nem következik a kérelmezett államnak olyan pozitív kötelezettsége, hogy törvényes lehetőséget biztosítson az asszisztált öngyilkosság bármely formájához, továbbá ugyan ezen érvek vonatkoznak az Egyezmény 8. cikkével összefüggésben, különös tekintettel a 2. és 17. cikkekre.⁶¹

A 14. cikk vonatkozásában az eltérő bánásmód csak abban az esetben minősül diszkriminatívnak, ha nincs objektív és észszerű indoka, tehát, ha nem törvényes célt szolgál vagy ha nincs észszerű arányossági viszony az alkalmazott eszközök és a megvalósítani kívánt cél között. Ezen kívül a tagállamoknak mérlegelési jogkörük van annak megállapításában, hogy a hasonló helyzetek közötti különbségek indokoltak-e és milyen mértékben az eltérő bánásmódot. A diszkrimináció kérelmének megítélésénél a Kormány szintén utalt a Pretty-ügyben korábban meghozott ítélet tartalmára, melyben a Bíróság megállapította, hogy a brit hatóságoknak volt objektív és észszerű indoka arra, hogy a jogban ne tegyenek különbséget azok között, akik fizikailag képesek és akik fizikailag nem képesek öngyilkosságot elkövetni. A Kormány az előterjesztett kérelmében azt az álláspontot képviseli, hogy amennyiben a halálos betegek számára elérhetőek az „élet végi lehetőségek”, akkor nincs különbség kezelésükben, függetlenül attól, hogy életfenntartó kezelésre van-e szükségük a túléléshez vagy sem. A kifejtett álláspontok alapján a Kormány úgy vélte, hogy a kérelmező panaszai

⁶⁰https://drive.google.com/drive/folders/1--07njdi_wOXhlBh0rZWws01Gh22EhMM?fbclid=IwAR3zUtv6mAXVnaSyE3NOCKPfyS_D0BgxZyLEUaMYzCFJpykBaLQPTSPTA3Q.., 2024. november 4.

⁶¹https://drive.google.com/drive/folders/1--07njdi_wOXhlBh0rZWws01Gh22EhMM?fbclid=IwAR3zUtv6mAXVnaSyE3NOCKPfyS_D0BgxZyLEUaMYzCFJpykBaLQPTSPTA3Q.., 2024. november 4.

megalapozatlanok, ezért arra kérte a Bíróságot, hogy a kérelmet nyilvánítsa elfogathatatlannak vagy állapítsa meg, hogy a kérelmező jogai nem sérültek.⁶²

V. 3. Karsai Dániel nevében tett ellen-észrevételek a Magyarország Kormányának észrevételeire

Jelen beadványban a kérelmező fenntartotta az eredeti kérelemben megfogalmazott álláspontját, kérte a Bíróságot, hogy azok figyelembe-vételével hozza meg döntését. Első körben a Pretty-ügytől való különbségek kerültek kifejtésre. A magyar büntetőjog minden segítségnyújtást tilt, amely az életi végi döntések végrehajtásához kapcsolódik, még azt is, ami extraterritoriális hatályú, a Pretty-ügyben viszont nem találkozhatunk nemzetközi vonatkozásokkal. Fontos kiemelni, hogy az Egyezmény élő instrumentum, ezért a Bíróságnál megforduló ügyeket a változó jogi és társadalmi környezet összefüggésében kell értékelni. A Pretty-ügyben a Bíróság ítéletét huszonnégy évvel ezelőtt hozta meg, mely idő alatt jelentősen megváltozott az élet végi döntésekkel kapcsolatos európai álláspont. Jelen ügyben a diszkrimináció dominánsabb szerepet játszik, ugyanis a magyar jog az életvégi döntést csak az életfenntartást igénylő gyógyíthatatlan betegek számára teszi lehetővé. A kérelmező kifogásként hivatkozott arra a tényre, hogy Magyarországon nincs lehetőségük azoknak a halálos betegségben szenvedő pácienseknek életük végét lezáró döntéseket hozni és azokat végre hajtani, akik szellemi képességeik teljességével rendelkeznek. A Kormány érvelésében kifejtette, hogy az öngyilkossághoz nyújtott segítség nem tartozik a személyes autonómia védelme alá, a kérelmező véleménye azonban ettől eltér, ugyanis úgy véli, hogy a Bíróság ítélkezési gyakorlata szerint minden embernek joga van eldönteni, hogyan és mikor fejezze be életét, amennyiben képes befolyásmentes döntést hozni. A kérelmező bár fizikailag sérült, szellemileg teljes mértékben kifogástalan az állapota. Ilyen esetekben az öngyilkossághoz nyújtott segítség formái egyetlen ország gyakorlata szerint sem minősülnek emberölésnek, ezért a Kormánynak az emberölésre vonatkozó hivatkozása irreleváns.⁶³

⁶²https://drive.google.com/drive/folders/1--07njdi_wOXhlBh0rZWws01Gh22EhMM?fbclid=IwAR3zUtv6mAXVnaSyE3NOCCKPfyS_D0BgxZyLEUaMYzCFJpykBLaLQPTSPTA3Q,, 2024. november 4.

⁶³https://drive.google.com/drive/folders/1-2_9RhobTAiHmvq4wRhqnksCA2L1-

[Cqk?fbclid=IwAR1zvFQOJtRS3lMjKZ08aFPbn08qARciK7z2mFCO2dFH5tg7UJG-kZ3-Gdo,,](https://drive.google.com/drive/folders/1-2_9RhobTAiHmvq4wRhqnksCA2L1-Cqk?fbclid=IwAR1zvFQOJtRS3lMjKZ08aFPbn08qARciK7z2mFCO2dFH5tg7UJG-kZ3-Gdo,,) 2024. november 10.

Az állam mérlegelési körével kapcsolatban a Kormány kifejtette, hogy az nem szűkebb, mint a Pretty-ügyben a brit hatóságoknak, ugyanis az európai jogban nem történt jelentős fejlődés. A kérelmező álláspontja szerint az euroatlanti jogi környezetben új kontextusba kerül az államoknak az egyén életvégi döntésének tiszteletben tartására vonatkozó kötelezettsége, amit alátámaszt az a tény, hogy a strasbourgi testület egy korábbi ügy kapcsán elismerte az egyén önálló jogát arra, hogy eldönthesse, hogy milyen eszközökkel és mikor érjen véget az élete, azzal a kikötéssel, hogy ezt a döntést szabad akaratából hozza meg és képes legyen ennek megfelelően cselekedni. Fontos kiemelni az említett jogfejlesztések az EJEB gyakorlatában, többek között azt is, hogy az ítélkezési gyakorlatban kidolgozott, elfogadott és használt terminológia az „életvégi döntések” megnevezés, ezzel ellentétben a Kormány az „asszisztált öngyilkosság” és az „eutanázia” szavakat használta. Bár az euroatlanti térség legfelsőbb bíróságai egyre inkább alkotmányellenesnek ítélik meg az öngyilkosságban való segítségnyújtás minden formájának a kriminalizálását, ennek ellenére a Kormány figyelmen kívül hagyta ezt a tényt. A kérelmező sérelmezi a magyar jogszabályok felszínes megközelítését, ugyanis a Kormány nem bizonyította, hogy a hatóságok és a törvényhozás mérlegelték volna a kriminalizálás szükségességét, illetve az emberek kollektív és erkölcsi érdekeit. Kiemelésre került továbbá, hogy a jelenleg hatályos Btk. elfogadásakor az öngyilkosságban való közreműködés szabályozása nem képezte semmilyen hatásvizsgálat tárgyát, ezáltal összességében azt a konzekvenciát lehet levonni, hogy a magyar parlament soha nem gondolkodott el az öngyilkossághoz nyújtott segítség kriminalizálásának szükségességén. Az ügy kapcsán említésre méltó, hogy a Magyar Orvosi Kamara elnöke egy interjú keretében kifejtette, hogy a magyar orvostársadalom álláspontjában változás figyelhető meg, mely álláspont erősen közelít a kérelmezőéhez.⁶⁴

A lehetséges kockázati tényezőkkel összefüggésben a kérelmező kifejtette, hogy a Kormány állításait nem bizonyította tényleges adatokkal, egyedül a Lordok Háza három évtizedes jelentésére hivatkozott. Az ellátás visszautasításának a joga működő jogintézmény Magyarországon, ami szintén hatékony biztosítékok meglétét igényli. A kérelmező nézőpontja szerint ugyanilyen gyakorlati biztosítékokat lehetne létrehozni annak érdekében, hogy az életvégi döntések ne jelentsenek kockázati tényezőket. Annak ellenére, hogy a Kormány nem

⁶⁴https://drive.google.com/drive/folders/1-2_9RhobTAiHmvq4wRhqnksCA2L1-Cqk?fbclid=IwAR1zvFQOJtRS3lMjKZ08aFPbn08qARciK7z2mFCO2dFH5tg7UJG-kZ3-Gdo., 2024. november 10.

vitatta a kérelmező mentális egészségét a betegsége teljes időtartamára, nem adott megalapozott indokokat, hogy miért szükséges a kérelmező önrendelkezési jogának a megvonása.⁶⁵

Az állami kötelezettségek tekintetében egyértelmű az állam azon feladata, hogy köteles megvédeni a kiszolgáltatott személyeket és megakadályozni, hogy kieltsák saját életüket, amennyiben az életvégi döntést nem szabad akaratukból és annak megértésével hozták. Azonban a kérelmező szerint a Bíróság elismerte az egyén önálló jogát halála időpontjának és módjának megválasztására az Egyezmény értelmében. Ahhoz, hogy az egyéneknek lehetőségük legyen a saját életük megszüntetéséhez való jog gyakorlására megfelelő jogszabályi környezetre van szükség, amit, ha nem biztosít az állam az említett jog csak elméleti és illuzórikus jellegű lehet. A gyógyíthatatlan betegek, akik képesek döntést hozni életük végéről, de segítség nélkül nem tudják befejezni életüket, nem gyakorolhatják az Egyezmény által biztosított jogot a haláluk időpontjának és módjának megválasztására, mivel Magyarország büntetőjoga szerint minden öngyilkossághoz nyújtott segítség tilos és büntetendő.⁶⁶

A Kormány két csoportot különít el, egyrészt az öngyilkosságra fizikailag alkalmas személyeket, másrészt azokat, akik nem képesek öngyilkosságot elkövetni. Jelen esetben a kérelmező az első csoportba sorolható, ugyanis betegségének következménye a fizikai képességek elvesztése és légzési elégtelenség. A kérelmezőnek jogilag nincs arra opportunitása, hogy jelentős testi és lelki szenvedések nélkül haljon meg, ellentétben azokkal a betegekkel, akiknek lehetőségük van az életfenntartó kezelés visszautasítására, ezáltal szenvedésük ideje lényegesen lerövidül. A kérelmező úgy véli, hogy ez a fajta diszkriminatív bánásmód egy olyan létezésre kényszeríti a betegeket, amely kizárólag a létfontosságú életfunkciók fenntartásából áll.⁶⁷

⁶⁵https://drive.google.com/drive/folders/1-2_9RhobTAiHmvq4wRhqnksCA2L1-Cqk?fbclid=IwAR1zvFQOJtRS3lMjKZ08aFPbn08qARciK7z2mFCO2dFH5tg7UJG-kZ3-Gdo., 2024. november 10.

⁶⁶https://drive.google.com/drive/folders/1-2_9RhobTAiHmvq4wRhqnksCA2L1-Cqk?fbclid=IwAR1zvFQOJtRS3lMjKZ08aFPbn08qARciK7z2mFCO2dFH5tg7UJG-kZ3-Gdo., 2024. november 10.

⁶⁷https://drive.google.com/drive/folders/1-2_9RhobTAiHmvq4wRhqnksCA2L1-Cqk?fbclid=IwAR1zvFQOJtRS3lMjKZ08aFPbn08qARciK7z2mFCO2dFH5tg7UJG-kZ3-Gdo., 2024. november 10.

V. 4. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának meghozott ítélete a Karsai Dániel kontra Magyarország ügyben

Az Emberi Jogok Európai Bírósága a Karsai Dániel kontra Magyarország ügyben (32312/23. sz. kereset) megállapította, hogy nem történt jogsértés az Emberi Jogok Európai Egyezménye 8.cikke (magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog) vonatkozásában, továbbá szintén nem történt jogsértés a 14. cikket (megkülönböztetés tilalma) illetően a 8. cikkel összefüggésben. A Bíróság a 2. cikkel összefüggésben korábbi ítéleteiben is megállapította, hogy nem akadályozza meg a nemzeti hatóságokat abban, hogy szabadon dönthessenek az eutanázia engedélyezésével kapcsolatban, ha megfelelő és elegendő biztosítékot nyújtanak a visszaélések elkerülésére. A strasbourgi testület elismerte, hogy növekvő tendenciát mutat az orvosi úton támogatott öngyilkosság dekriminalizálása, főként a gyógyíthatatlan betegségben szenvedők esetében, azonban nem hagyta szó nélkül, hogy rendkívül érzékeny erkölcsi, etikai és politikai kérdések merülnek fel az ilyen ügyekben, amelyek vonatkozásában a nemzeti hatóságok jobban meg tudják ítélni a prioritásokat és a társadalmi szükségleteket. A Bíróság megállapította, hogy az asszisztált öngyilkosság büntetőjogi tilalma az erkölcsi és etikai jellegű megfontolásokból eredő érdekeket védi, ezért nem minősül szokatlannak vagy túlzónak, hogy az állami tilalom a külföldön végrehajtott cselekményekre is vonatkozik, ennek eredményképp a Bíróság elismerte, hogy büntetőjogi kivételek megteremtésére lenne szükség, ahhoz, hogy a felperes kérésének egy másik országban eleget tudjon tenni egy harmadik személy. Összességében elmondható, hogy a Bíróság álláspontja szerint a magyar Kormány észszerű indokokat reprezentált a tilalommal kapcsolatban, illetve az állam széles mérlegelési jogkörét nem találta aránytalannak. Továbbá a Bíróság azt is megállapította, hogy az egymással versengő érdekek közötti egyensúly létrehozása során a magyar hatóságok nem lépték túl a számukra biztosított mérlegelési jogkört. A feltételezett megkülönböztetéssel kapcsolatban a Bíróság azt az álláspontot képviselte, hogy a kezelés elutasítása vagy visszavonása a szabad és tájékozott beleegyezéshez való joghoz kapcsolódik, nem pedig a halálhoz való segítségnyújtáshoz való joghoz, ezért a két csoport eltérő kezelése objektíven és észszerűen indokolt volt. Ebből az a konzekvencia vonható le, hogy az Egyezmény 8. cikkével összefüggésben értelmezett 14. cikk nem sérült. Az ítélet ellenére a strasbourgi testület kijelentette, hogy az Egyezményt a mai kor felfogása szerint kell értelmezni és alkalmazni. A megfelelő jogi intézkedések szükségességét folyamatosan figyelemmel kell kísérni, különösen az európai társadalmakban és az orvosi etikára vonatkozó nemzetközi normák fejlődésére ezen az érzékeny területen. A 3. és 9. cikk önmagában és a 14. cikkel együttvéve nyilvánvalóan megalapozatlannak találta a Bíróság, ezért

egyhangúlag elutasításra került.⁶⁸ A felperes úgy vélte, hogy érdemes lehet tovább harcolni az ügy érdekében, ezért fellebbezést nyújtott be, azonban a Bíróság úgy határozott, hogy elutasítja a nagykamara elé utalására irányuló kérelmet.⁶⁹

⁶⁸ <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-7972014-11117359>, 2024. november 15.

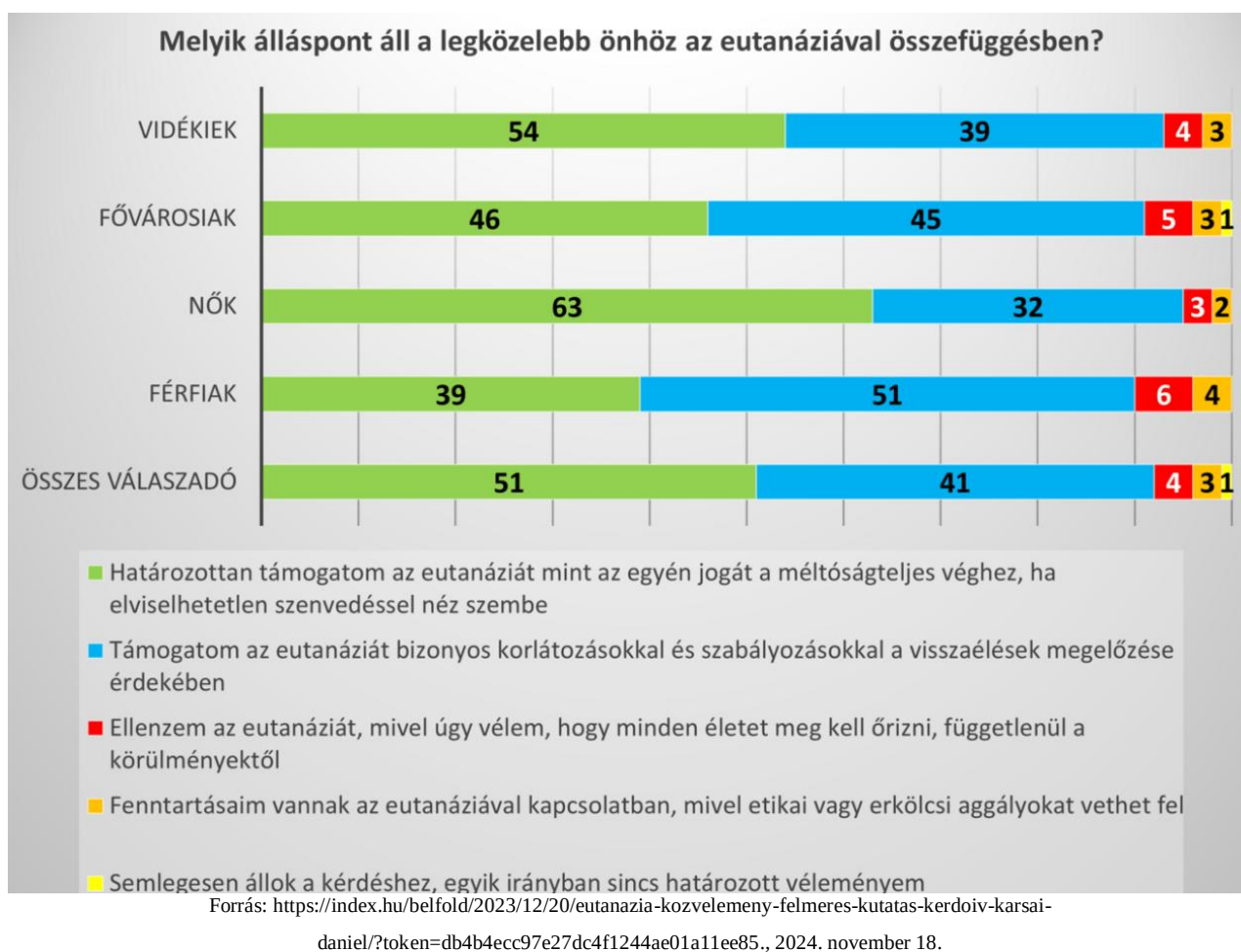
⁶⁹ https://www.echr.coe.int/w/referral-request-rejected?p_l_back_url=%2Fsearch%3Fq%3DKarsai%2BD%25C3%25A1niel%2Bkontra%2BMagyarorsz%25C3%25A1h, 2024. november 15.

VI. Záró gondolatok

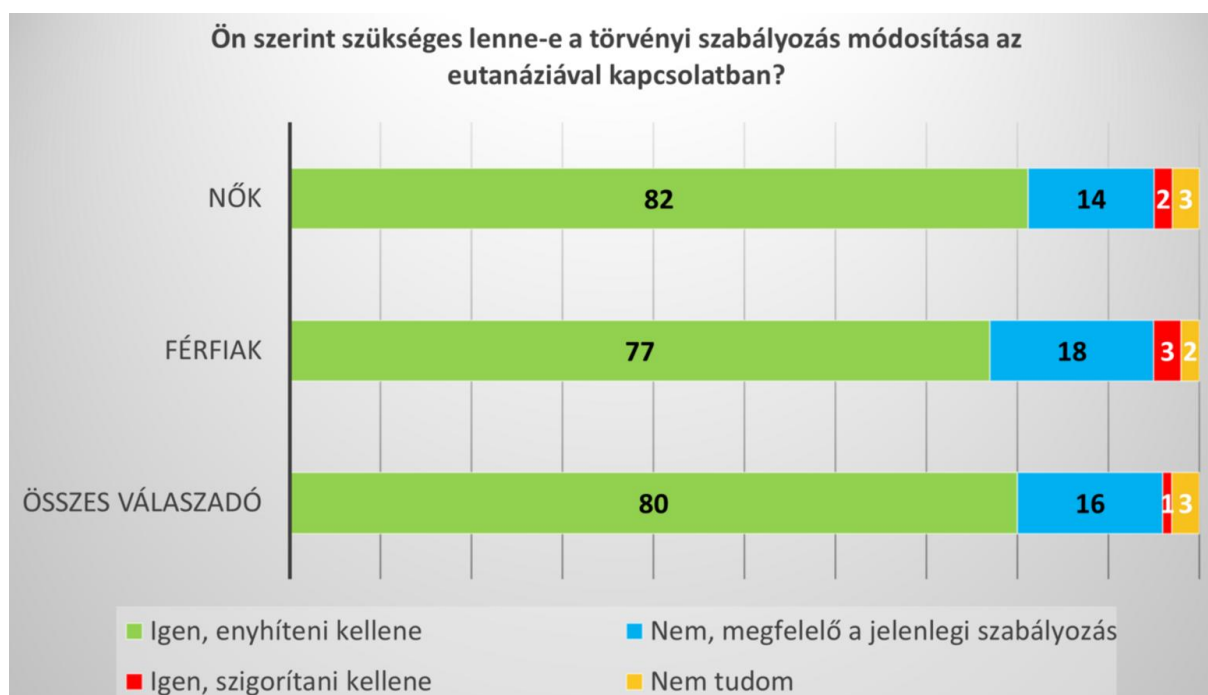
Ahogy azt a bevezető részben is említettem, az eutanázia minden formája rendkívül komplex kérdéskört ölel fel, akár jogi, orvosi, politikai, etikai vagy erkölcsi szempontból közelítjük meg. Annak ellenére, hogy az Európa Tanács tagállamaiban növekvő tendenciát mutat az életvégi döntések dekriminalizálása az Emberi Jogok Európai Bírósága továbbra is széles mérlegelési jogkört biztosít a tagállamok hatóságai számára és nem áll szándékában az Emberi Jogok Európai Egyezménye megsértését megállapítani azon tagállamokkal szemben, amelyek nem tesznek jogi előre lépéseket. Meglátásom szerint a Bíróság eddig joggyakorlatából előre látható volt Karsai Dániel-ügyének kimenetele, mivel az egyik legszenzitívebb kérdésről, az emberi élet végéről beszélünk. Az Emberi Jogok Európai Bírósága korábbi ítéleteiben is kifejtette, hogy a tagállami hatóságoknak nagyobb rálátással rendelkeznek az adott társadalmi berendezkedésre, ezért teljes mértékben tagállami hatáskörbe utalta az életvégi kérdésekkel kapcsolatos szabályozást. A Bíróság ezen döntésével egyet értek, úgy gondolom jogosan sorolta az említett kérdéskör rendezését tagállami hatáskörbe.

Ezzel ellentétben nem érték egyet a magyar Btk. öngyilkosságban közreműködés szabályozásával. Ahogy azt a Bíróság is kiemelte az Egyezmény élő eszköz, így a mai kor felfogása szerint kell alkalmazni és értelmezni. Véleményem szerint a Kormány által említett Pretty-ügy óta rengeteget változott az eutanázia jogi megítélése, amit az a tény bizonyít, hogy jónéhány Európai országban találkozhatunk jogi fejleményekkel, továbbá ez idő alatt megváltozott a társadalmi megítélés, amit a Kormány nem vett figyelembe. Úgy gondolom, amennyiben a jogalkotó az ellátás visszautasításának jogához hasonlóan szigorú törvényi keretet szabna és többlépcsős ellenőrzési rendszer állítana fel a visszaélések elkerülése érdekében kivitelezhető lenne az életvégi döntések legalizálása, azon betegek részére, akik teljes cselekvőképességgel rendelkeznek, viszont olyan gyógyíthatatlan betegségben szenvednek, amely fizikai vagy mentális szenvedéssel jár. Amennyiben a betegeknek lehetőségük lenne életük befejezéséről döntést hozni, elkerülhetnék a kínok közötti haldoklás fázisát, a kiszolgáltatottságot és teljes méltósággal tudnák befejezni életüket.

Az utóbbi időben az eutanázia a közbeszéd kulcsfontosságú témája volt Magyarországon. A hírportálok különböző felméréseket végeztek, amelyekben felmérték, hogy a magyar társadalom hogyan viszonyul az eutanázia kérdésköréhez. Az alábbi források a felmérések eredményét szemléltetik.

A diagramm adatai alapján egyértelműen elmondható, hogy a magyar társadalom kifejezetten támogatja az eutanáziát, a méltóságteljes halál érdekében, ugyanakkor a megkérdezettek fontosnak tarták a megfelelő jogszabályi keret biztosítását és a korlátozásokat a visszaélések elkerülése végett. Azoknak az emberek a száma nagyon elenyésző, akik ellenzik az eutanáziát, vagy fenntartásaik vannak a jogintézménnyel kapcsolatban. A semleges álláspontot képviselő emberek százaléka a legalacsonyabb.

Forrás: <https://index.hu/belfold/2023/12/20/eutanazia-kozvelemeny-felmeres-kutatas-kerdoiv-karsai-daniel/?token=db4b4ecc97e27dc4f1244ae01a11ee85>, 2024. november 18.

A fenti diagramm azokat az adatokat összesíti, amelyben a megkérdezettek arra adtak választ, hogy indokoltnak tartják-e a hatályos szabályok módosítását. A megkérdezettek 80%-a szigorúnak találja az eutanáziával kapcsolatos jogszabályokat és úgy vélik, hogy enyhíteni kellene azokat. A válaszadók kis százaléka gondolja azt, hogy megfelelőek a jelenlegi szabályok és még ennél is kevesebben adták azt a választ, hogy szigorításra lenne szükség.

Összefoglalva úgy gondolom, hogy egy olyan társadalomban, ahol az emberek jelentős százaléka támogatná az eutanáziát, érdemes megfontolni a legalizációs folyamatot, azonban fontosnak tartom a visszaélések megelőzését, ezért a pontos és tiszta jogszabályi keretek meghúzása elengedhetetlen.

Felhasznált irodalom

Szakirodalom

1. KÖRÖSI Alexandra: „Az önrendelkezési jog az eutanázia kapcsán” Jog-Állam-Politika 2017/2.
2. MOLNÁR Hella: „Az ellátás visszautasítása jogának egyes kérdései-az Alkotmánybíróság határozataira és a Ptk. cselekvőképességére vonatkozó megújult szabályaira figyelemmel” Állam-és Jogtudomány 2016/4. különszám
3. FILÓ Mihály: „Asszisztált öngyilkosság és az életvégi döntések Európában-tettesség, részesség, önrendelkezés” Állam-és Jogtudomány 2016/4. különszám
4. FILÓ Mihály-BUZÁS Péter: „Életvégi döntések és a *margin of appreciation* az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában” Állam-és Jogtudomány 2016/4. különszám
5. NEMES László: *Eutanázia: Filozófiai és etikai szempontok*, https://www.academia.edu/56847035/Eutan%C3%A1zia_Filoz%C3%B3fiai_%C3%A9s_etikai_szempontok_Euthanasia_Philosophical_and_ethical_aspects_ ., 2024. szeptember 29.
6. KÖBEL Dávid: Az önrendelkezési jog és az életvégi döntések jogdogmatikájának nemzetközi összehasonlítása, <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/7906043.>, 2024. október 1.
7. Henk Ten Have: Érvék az eutanázia és az asszisztált öngyilkosság legalizálása mellett és ellen, https://kharon.hu/docu/2003-3_henk-ervek.pdf., 2024. október 4.
8. SOMORJAI László: *Az aktív eutanázia gyilkosságnak számít*, <https://epa.oszk.hu/00800/00804/00265/38433.html>., 2024. október 9.
9. VADÁL Ildikó – SZAPPANOS Melinda (2024): Alkotmányossági dilemmák az eutanázia szabályozása kapcsán. *Pólusok*, 5(1), 2-24., <https://journals.lib.pte.hu/index.php/polusok/article/view/7346/6893>., 2024. október 13.
10. LAMM Vanda: *Emberi Jogi Enciklopédia* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018
11. KOVÁCS Péter: *Nemzetközi közjog*, 3. átdolgozott és bővített kiadás, Osiris Kiadó, Budapest, 2016
12. HALMAI Gábor - TÓTH Gábor Attila: *Emberi Jogok*, Osiris Kiadó, Budapest, 2003
13. LATTMANN TAMÁS: *Az Európa Tanács és az emberi jogok*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018
14. SONNEVEND Pál, BODNÁR Eszter: *Az Emberi Jogok Európai Egyezmények Kommentárja* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2021

Jogszabályok

1. 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről
2. 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
3. Assisted Dying Bill [HL]
4. 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
5. Magyarország Alaptörvénye
6. 2018. évi LIII. törvény a magánélet védelméről
7. 1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok védelméről szóló, Rómában 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről

Internetes források

1. <https://www.magyarhirlap.hu/egeszseg/20240210-kegyes-halal.>, 2024. november 25.
2. <https://u-szeged.hu/efop362-00007/minden-szocikk/eutanazia.>, 2024. november 25.
3. <https://wfrtds.org/worldmap/#.>, 2024. október 1.
4. [https://wfrtds.org/worldmap/united-kingdom/.](https://wfrtds.org/worldmap/united-kingdom/), 2024. október 6.
5. <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-7756939-10741096.>, 2024. október 31.
6. https://drive.google.com/drive/folders/1--07njdi_wOXhlBh0rZWws01Gh22EhMM?fbclid=IwAR3zUtv6mAXVnaSyE3NOCKPfyS_D0BgxZyLEUaMYzCFJpykBALQPTSPTA3Q., 2024. november 4.
7. https://drive.google.com/drive/folders/1-2_9RhobTAiHmvq4wRhqnksCA2L1-Cqk?fbclid=IwAR1zvFQOJtRS3lMjKZ08aFPbn08qARciK7z2mFCO2dFH5tg7UJG-kZ3-Gdo., 2024. november 10.
8. <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-7972014-11117359.>, 2024. november 15.
9. https://www.echr.coe.int/w/referral-request-rejected?p_l_back_url=%2Fsearch%3Fq%3DKarsai%2BD%25C3%25A1niel%2Bkontra%2BMagyarorsz%25C3%25A1h., 2024. november 15.
10. <https://index.hu/belfold/2023/12/20/eutanazia-kozvelemen-y-felmeres-kutatas-kerdoiv-karsai-daniel/?token=db4b4ecc97e27dc4f1244ae01a11ee85.>, 2024. november 18.